

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... » 10.—

Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— Budapest, szeptember hó 10. —

Krónika.

Aszfaltbetyárság.

— szept. 8.

Mint szolidáris lélek, nagyon érdeklődöm társaim és szakmám dolgai iránt. Én is aszfaltbetyár vagyok, amit ugyanis mondhatnék: én is férfi vagyok.

S most azt olvasom, hogy valamelyik amerikai városban a rendőrség szerződtette a világszép Foy Evans kisasszonyt aszfaltbetyár-fogdosásra. S a derék, szép rendőrkisasszony fogott is mindjárt első nap tizet. Az amerikai városka, úgy látszik, kisebb, mint Budapest, mert minálunk első nap százat is foghatott volna.

Ez nem viccz és nem erkölcs. Ez ostobaság és rendőri brutalitás. A kisasszonynak természetesen az a célja, hogy kötelességei teljesítésének gyümölcsei legyenek. Már most kérdek minden hölgyet: ha egy nagyon szép nő azzal az óhajttal lép az utcára, hogy aszfaltbetyárok molesztálják, nem lehet bizonyos óhajta teljesítésében? Az a kisasszony egyszerűen csinálta az aszfaltbetyárokat, provokálta, biztatta, kényszerítette őket a tolokodásra a teste tartásával, a járása minőségével, ahogy nézett, ahogy a szemét elfordította, ahogy hátrafelé ügyelt, úgy hogy hátra se forduljon, ahogy gondolt a megtámadtatásra, szóval: ahogy beleszuggérta a szerencsétlen lobbanékonyba, hogy itt reá gondolnak. Nem, ez nem kunszt, ez nem igazság. Itt úgy áll a dolog, hogy a rendőrség szerződtetett egy hölgyet ostoba, lobbanékony fiatal és öreg urak törbeejtésére, aszfaltbetyárságra csábitásra, szóval: női aszfaltbetyárkodásra.

S most hadd beszéljek egyszer komolyan erről a különös kérdésről, melyet rendszerint egy kellő adag undor kifejezésével elintézettnak és tisztázottnak vélnek. Ismétlem, komolyan ismétlem, én is aszfaltbetyár vagyok és senkinek nem hiszem el, hogy nem az, még a legártatlanabb tizenötéstudós kislánynak sem, aki érzi, hogy a fiu más, mint a leány. Mindenki, aki az utcára lép, az utca különös természetének a hatása alá kerül. S most ne gondoljanak se erkölcsre, se erotikára, se tolokodásra, se föltünésre: tisztán csak természetrajzi értelemben beszélék az utca természetéről. Röviden két tényezőből verődik össze. Az egyik a társadalmi dogma, hogy az ismeretlenek idegenek, a másik a társadalmi tény, hogy az ismeretlenek nem idegenek egymáshoz.

Kell bizonyíték? Azt hiszem, inkább az ellenkezőre kell. Álljon elő ur vagy hölgy és mondja igaz hite szerint:

én nem törődöm azokkal, akik nem ismerőseim. Hisz nap-nap mellett látjuk és teszszük valamennyien: nézzük és figyeljük azt, akit nem ismerünk. A markánsabb ismeretleneinkről állandóan beszélgetünk is, kutatunk utánuk, ha elvesznek szem elől, sőt mindegyikünknek vannak olyan ismeretlenjei, akik mellett közömbösen elmegyünk, akikkel nagyon vágyunk megismerkedni, akikről tudjuk, hogy ők is ismernek bennünket s szintén vágnak erre, sőt vannak egész jó barátságok ismeretlenek között. Mind a kettő érzi, tudja ezt, de hát kell és nincs egy harmadik, aki azt mondja: van szerencsém bemutatni... Ha ilyen akad, akkor a legordinárébb szándékkal tisztességes ur maradok, ha ilyen nem akad, s a legtisztább és legönzetlenebb emberi érdeklődéssel fölöslegesnek vélem ezt a formalitást, akkor bizony aszfaltbetyár vagyok s még belekerülhetek az ujságba.

Pedig hát józanul fölfogva a dolgot: olyan erkölcsös, olyan szent, olyan szép dolog az, hogy ember emberrel szóba ne állhasson, holott amugy is megteszszük fürdőhelyen, vasuton s egyéb ilyen alkalmatosságon? Igazán furcsa elgondolni, hogy vasuton egészen nyugodtan szóba ereszkedik velem ismeretlennel ugyanaz a hölgy, aki aszfaltbetyárságot emleget, ha a villamoskocsiban szőlitom meg. Table d'hote-nál be kell mutatkoznom a szomszédomnak, vizavimnak s ha ugyanabban az étteremben az asztalukhoz kerülök, s megtenném, hát a pinczérre csöngetnének: kérünk tisztességesebb asztalt! Az utcán a kislány lelkendezve végigsiet, ha két fiatalembernek megtetszik az arczocskája, a táncmulatságon meg villogó szemmel örül neki és boldogan a karjába dől, s diadalnak érzi, hogy ő mennyi embernek tetszik.

Parasztok között nincs aszfaltbetyárság, mert a megszólítást nem tiltják s a szóbaállás nem kötelez semmire. Abban a szép, romantikus időben, mikor az intelligencia is szabadon érintkezett az ismeretlenekkel s az ismeretlenség csak körülmény volt, mely abban a pillanatban megszűnt, mikor megismerkedtek, szintén nem volt aszfaltbetyárság. Nem mondom, hogy az a kor erkölcsösebb volt, de azt sem, hogy erkölcselenebb volt, mint a mostani. Csak naivabb volt s nem félt annyira az ember az embertől, mint most.

Hát most nézzük meg azt az aszfaltbetyárt, a legkomiszabbat, amelyet csak képzelni tudunk. Mit csinál? Követi, megelőzi a védtelen hölgyet. Ha az megáll, ő is megáll. Ha melléje kerül, a szemébe óhajta nézni, mosolyog rá; de egy szót sem szól — egy darabig. S amig nem szól, addig az üldözött hölgynek nincs formális joga üldözöttnek vallani magát. Ha rendőrhöz fordul, az

inkriminált betyár ur csodálkozó arcot vághat: szóltam én egy szót? Ugy látszik, nagysád nagyon figyelt engem s imputált nekem olyan érdeklődést, melyet nem tápláltam. S a hölgy le van főzve.

Régebben Gretchen rövidebben végezhetett a betyárkodó Fausttal. Az két szóval följánlotta magát s a hölgy két szóval kikosarazta. Nem egyszerűbb ez, mint a mostani képmutatás?

Rosszul mondtam: nem képmutatás, hanem tudatlanság. Az iskolában azt tanultuk, hogy a gondolat-közlés módja: a beszéd. S hogy az ember az egyetlen teremtés, mely gondolatait mással közölni tudja, mert az egyetlen beszélő teremtés. Hát ez nem igaz s arra nem gondolunk soha, hogy ez nem igaz. Pedig tudjuk. Olvasunk egymás arcából, megértjük a tekintetet, vagy félreértjük, az ujjainknak vannak mozdulataik, miknek értelmét mindenki tudja. S az aszfaltbetyár a gondolat-közlés fogalmának közvetettségéből él: elmondja járásával, kelésével, nézésével és mosolyával, amit a másik jól megért, el is tür, sok esetben tetszéssel is fogad, csak akkor érzi magát megtámadva, ha a különféle beszédekbe belevegyül a szóbeszéd is. A szemem keresztül akármit mondhatok, csak a fülön keresztül nem. S a szemmel való gondolatközlés nincs is eltiltva, ezzel a gondolatközléssel élünk valamennyien nembeli és tisztességbeli különbség nélkül. Hányszor esik meg nevesebb emberekkel, írókkal, színészekkel, politikusokkal, hogy a szembe jövő hölgy szeme azt mondja: te vagy az? Vagy azt mondja: te vagy az. Avagy plánc azt mondja: Istenem, te vagy az! Inkább a föld alá süllyedne az édes, semhogy ezt szóval mondaná, pedig a nagy ember látta és megértette a gondolatát, akár szóval mondta volna.

Erről a nyelvről még nincs grammatika s a világ legnagyobb tudósa lesz, aki ezt a grammatikát megcsinálja. De ezen a nyelven beszélnek és érintkeznek egymással az ismeretlenek az utcán és mindenütt, ahol az illem megkívánja, hogy egyiknek ne legyen köze a másikhoz. Ezen a nyelven szívesen fogadnak vallomásokat s ezen a nyelven büszkén osztogatják a kosarakat. Megvan, mindenki él vele, de alig tudnak róla.

S mégis, mi teszi az aszfaltbetyárt aszfaltbetyárrá? Tisztára az, hogy ezt a nyelvet rosszul tudja. Igennek érti a nemet, szégyenlős biztatásnak a határozott s igazi visszautasítást. Az aszfaltbetyár csak abban a pillanatban válik azzá, amikor fölsül. Addig? Addig alkalmazkodunk a konvenczióhoz s vergődünk egy valótlan-ságban, hogy akik nem szólnak egymáshoz, azok nem is beszélgetnek egymással.

S a tanulság? Semmi. Utálok az aszfaltbetyárt és az emberi lét legszebb elemének tartom a szerelmet. Imádom az erényt és gyönyörködöm csitri lányoknak örökösen szép fiatalemberek körül incselkedő fantáziájában. Alávalóság egy hölgyhöz tolakodni, holott érdemes általánosság, hogy folyton-folyvást egy hölgyhöz tolakodunk. A fődolog, hogy a forma be legyen tartva s a hódolat, mélyet nyujtok, ne sértsen, hanem jól essék. S jó, hogy így van és ostobaság, hogy így van: szóval

nem mondhatom, milyen szép vagy s mennyire tetszel nekem, te sem felelhetsz sem jót, sem rosszat, de rád nézek s te vagy elfordítod a fejecskédet, vagy piros nyelvcskéddel megnyalod szép ajkadat.

Kóbor Tamás.

Harmónia.

Bennem a hangok szinné válnak,
Csilingelnek a színek, árnyak,
S mikor a szín, hang összecseng,
Megérezlek nagy égi csend.

Alkonyi tóvá mélyül lelkem,
Hallom szívem zenélni csendben,
Zengő tükörről olvadok...
Belém néznek a csillagok.

Falu Tamás.

Az ördögmalom.

Irta: SZOMAHÁZY ISTVÁN.

Tapasztalták-e önök már azt, amit én, hogy egy-egy betegség láza alatt, az éj csöndjében — a butorok ilyenkor kísértetiesen megnőnek és a levegő oly különösen zug — egyszerre száz meg száz régi emlék rajzik körülöttünk, a lámpa félhomályában megfakult, kedves színek kelnek csodamódon életre, sirba tért gyerekarckok mosolyognak ránk, egy erdei zug, egy havas farakás újra előttünk áll, mint harmincz évvel ezelőtt. Fáradtan, elzsibbadva fekszünk a vánkos mélyedésében, miközben az agyvelőnk szorgalmasan dolgozik. Talán mese is, hogy szakállas vénékké lettünk, hogy a szerelemre is immár cinikus gunynyal gondolunk, hogy az élet oly hideg, oly borzasztóan hideg... Most úgy rémlik, hogy még mindig palatáblával bandukolunk az iskolába, hogy a lejtős utcán libasorban csuszunk végig, hogy a cserépkályhán pöfögő sült alma vár ránk, mikor téli délutánokon az iskolából hazajövünk... Egy influenzás láz ime az én öreg fejemben is felzavarta a bemohosult emlékeket, éjjel, míg a háznép csöndesen aludt körültem, félig sirva gondoltam vissza a vidéki ház hosszukás udvarára, a favágóra, aki a félszerben bükkfatuskókat áprított, a szomszédainkra, akikhez egy sötét vak-szobán keresztül jártam be, az ördögmalomra, melyen selyemruhás bohócok kergetőztek és mindennél élénkebben egy lenhaju kis leányra, akinek ez a különös neve volt: Lenka. Ó kis Lenka, bolondos leány, emlékszel-e, hogy kunyoráltam tőled az ördögmalmot, s mint csiptem kékre gyöngye kis karodat, amiért a játékosdat egy tolltartóért nekem nem adtad? Hogy emlékeznél, mikor harmincz év óta egy hangot se szóltál s a kereszted is rég elkorhadt a vidéki temetőben, ahová egykor énekszóval elkísértek...

*

Gazdagok vagy szegények voltak-e a Lenka szülei, nem tudom, csak arra emlékszem, hogy velünk öröktől fogva egy házban laktak, hogy a konyhából egy falilépcsős sötét szobán mentünk át hozzájuk a nappaliba,

s hogy a falépcsőn példás rendben álltak a befőttek, aszalt gyümölcsök, szárított teák, zsiros vindolyók s ugorkásüvegek. A nappaliban egy pupos, öreg kisasszony kötött, akit Lenka és a testvérei Zsófi néninek hívtak, s aki reggeltől estig állandóan haragudctt. Csöndben, suttogva beszélgettünk az egyik sarokban, többnyire az ördögmalomról, melyet Lenka egy süket öreg asszenyságtól kapott, aki — ha jól emlékszem — a nagyanyja volt. Az ördögmalmon selyemruhás bohócok, pompás delnők lovagoltak, felül nemzetiszínű lobogó diszllett; a legszebb játékszer volt, amit csak valaha láttam.

— Add nekem az ördögmalmot és feleségül veszek — mondtam néha Lenkának komolyan, de ő mindig konokul vállat vont.

— Ha feleségül akarsz venni, azt nem bánom, de az ördögmalmot akkor se adom neked...

Olykor, ha a pupos kisasszony kitipegett a konyhába, nagyot csiptem a Lenka gyöngé karocskáján, mire a kis leány keserves sirásra fakadt.

— Mi bajod? — kérdezte Zsófi kisasszony, aki egy kávésbrikkel a kezében, sietve a szobába lépett.

— Megcsipett, mert nem adtam neki az ördögmalmot — szólott zokogva a szökehajú Lenka.

Ilyenkor engem kikergettek a szobából és én órák hosszágig leselkedtem az ablak alatt, melyen belül a vézna kis lány gyöngéden simogatta a selyemruhás emberkéket. Kalandos, de határozott terveket gondoltam: ha egyszer a feleségem lesz, be fogom zárni a faskamrába és akárhogy dörömböl, elszaladok az ördögmalommal...

A téli hónapokban sokáig nem láttam a kis leányt, csak az édesanyámtól hallottam felőle valamit, mikor egy este az imádságomat elmondtam.

— Könyörögi, fiacskám, a kicsi barátnődért is — mondta az édesanyám megindulva.

— De hiszen eddig sohase szoktam imádkozni érte...

Anyám könyes szemmel hajolt az ágyam fölé.

— A kis Lenka nagyon beteg és a jó Istenke magához akarja venni angyalnak... Könyörögi, kis fiam, hogy mielőbb gyógyuljon meg...

Másnap reggel különös dolgok történtek: a Lenka édesapja kisírt szemmel járt-kelt az udvaron, idegen férfiak jártak ki és be a Lenkák lakásán és — amit legjobban csodáltam — Zsófi kisasszony az egész estét nálunk töltötte, kevés beszéd, de annál több sirás és sóhajtás között. Harmadnap délután pedig ezüst szegekkel kivert fekete kocsi állt a ház elé, fehéringes papok énekeltek, s mikor egy barna ládát kihoztak a szobából, a Lenka anyja ájultan összeesett...

— A kis barátnődöt sohase fogod látni többé — mondta az édesanyám szomorúan.

— Miért? — kérdeztem csodálkozva.

— Mert a jó Istenke magához vette angyalnak.

— És most hol van?

— Az égben, kis fiam.

— Az ördögmalmot is magával vitte? — kiáltottam fel élénken.

— Nem, drágaságom, az égben nincs szüksége a játékokra... Odafele a többi angyallal kergetőzik az aranyos felhők között...

Jó sok idő telt el azután, hogy a szöke Lenka ilyen hűtlenül itthagytott bennünket. (Vajjon visszajön-e akkorra, amikor feleségül akarom venni?) Kivásvodott, a könyvkötőműhely elé is kitétték a kopasz oleander-bokrokat, mikor egy nap furcsa dolog történt velem: a pupos Zsófi kisasszony megszólított

az udvaron. Előbb barátságosan megsimogatta a fejemet, aztán szomorúan ezt mondta:

— Nem akarsz hozzánk bejönni, kis fiam?

— Talán Lenka visszajött az égből? — kérdeztem kíváncsian.

— Nem jött vissza, mert aki az égben van, az örökre ott marad. De jöjj be és játszszál egy kicsit a Lenka játékaival...

Kézenfogva bevezetett a szobába, ahol az ablakmélyedésben még mind együtt voltak az elköltözött kis leány játéka: egy tapsifüles, két-három franczia baba, egy skatulya konyhaedény s közvetlen a nyul mellett a gyönyörű ördögmalom, melyért annyira könyörögtem neki...

— Tudod, hogy miért hívtalak be? — kérdezte halk hangon a pupos kisasszony.

Nem szóltam, de a szememet lázas izgalommal szegeztem a selyemruhás bohócokra.

— Azért, mert a kis Lenka levelet irt az égből. Azt írta, hogy adjuk neked az egyik játékát, még pedig azt, amit saját magad kivásvasztasz...

A lélekzetem elállt, az arcom kipirult, Zsófi kisasszony pedig nyájasan folytatta:

— Hát nézz körül és mondd meg, hogy melyiket akarod...

— Az ördögmalmot is választhatom?

— Azt is.

— És mindjárt átvihetem mihozzánk?

— Mindjárt átviheted...

A kezemet kinyújtottam a játék után és a következő pillanatban már odakünn voltam vele az udvaron. Hogy dobogott a szívem! Azt hiszem, hogy sohasem voltam még olyan boldog, — és most, hogy az élet javarésze már a hátam mögött van, bizonyosan tudom, hogy ezután is aligha leszek... A vacsorát érintetlenül hagytam, s mikor a boldogságtól magamon kívül végre az ágyacskámba fektettek, a selyemruhás emberkéket ott aludtak velem a vánkösomon... És a kezem egész éjjel a nemzetiszínű bádoggászlót szorongatta.

Reggel felé azonban ijesztő álmom volt. A szöke Lenka odaállt az ágyam elé, lenszínű hajába ezüstös csillagok voltak szörva, az arcza pedig megdöböntően sápadt volt. Egy darabig szóvalanul nézett rám, s a kék szemei megteltek könyekkel.

— Te elvitted az ördögmalmomat? — kérdezte aztán, de oly különös vékony hangon, hogy az első perczen úgy tetszett, mintha valami idegen beszélne.

— Az ördögmalmot Zsófi kisasszony ajándékozta nekem — susogtam félénken.

— Hát nem mondtam, hogy semmi kincsért se engedem oda? Még akkor se, ha a feleséged leszed, pedig megígértem, ugy-e, hogy feleségül megyek hozzád...

— És most azért jöttél vissza, hogy a feleségem légy? — szóltam megindulva.

— Azért. De ha az ördögmalmomat elvitted, hát keress magadnak más asszonyt...

Az édesanyám ekkor felrázott az álmomból (már világos nappal volt) és a szöke Lenka eltűnt az ágyam mellől. Aggódva fordultam a másik oldalra: a játékszer ott volt a vánkösomon. Egyszerre boldogan lélekzettem fel: Istennek hála, a beszélgetés csak álmom volt. Amíg öltöztettek, mindegyre az ördögmalmot szorongattam, később pedig ügyesen becsempésztem a könyves-táskámba, hogy az iskolába is magammal vigyem. A gyerekek irigykedve nézték a játékot és Partich Laczi kétszázhusz gombot, egy pávatollat, egy gyöngyházastollkést és egy csigával kirakott skatulyát ajánlott föl az ördögmalomért cserébe...

Aznap éppen hetivásár volt a kis vidéki város piacán; mikor az iskolából kijöttünk, az egész vásártér zsúfolásig tele volt emberekkel. Egy darabig föl s alá ögvelegtünk a falusi kofák között, báméskodva néztük a panorámás bódét, mely előtt egy koromsötét szerezsen kiabált s hancurozva élvezték a májusi napfényt, mely aranyos sugaraival belopózott a szívéinkbe... A Balogh-tó felől, a nagy mezőségről édes illatok áradtak felénk, mintha az egész mindenség ibolyával és gyöngyvirággal lett volna tele... Az ég sötétkéken ragyogott fölöttünk, csak egy kicsike báránnyelű uszott valahol a temető tájékán... Egy kicsike báránnyelű, mely — Isten tudja miképp — egyszerre csak egy szomorú kis leány alakját öltötte fel, egy csitri, lenhaju kis leányét, aki szemrehányólag nézett reám a mennyboltozat végzetlen magasságából... És mintha világosan hallottam volna, amint ezt mondja:

— Rossz fiu, volt szíved hozzá, hogy a legkedvesebb játékszeremet elvigyed?

Sápádtan fogódtam a Partich Laczi karjába, de a figyelmünket most hirtelen egy zajos jelenet vonta magára: a csizmadia-sátorok közt élénk csoportosulás támadt, többen hangosan kiabáltak s Boór János, a városi rendőrbiztos is feltűnt a vitatkozó tömegben. Kíváncsian odafurakodtunk a nép közé, mely hangos lármával fogott körül egy olaszos külsejű öreg embert, aki egy zsinagon vagy ötven-hatvan léggömböcskét tartott... Csakhamar megtudtuk a csetepaté okát: Csepely szürszabóné egy léggömböt vásárolt a kis fiának (bár az első asszonytól maradt, de úgy szerette, mint a magáét) s állítólag forintost adott a mozgóboltos kezébe, aki konokul azt állította, hogy csak tíz krajczárt kapott. A szürszabóné rákvörösen magyarázott valamit Boór Jánosnak, míg az olasz érthetetlen szavak kíséretében emelte karjait az ég felé... Száz és száz ember hallgatta a rendkívüli esetet, a vásáros nép mind odagyülekezett a sátrakból, a laczikonyhákban is abbahagyták a cigánymuzsikát, s már attól lehetett tartani, hogy egyszeribe kiüt a forradalom, ha egy váratlan esemény hirtelen egész másfelé nem tereli az általános érdeklődést.

Az olasz oly hevesen gesztikulált, hogy a zsinag kiszabadult a kezéből... A következő pillanatban az egész tömeg az ég felé tekintett: a léggömbök felszöktek a levegőbe. Általános vihógás támadt, az asszonyok hangosan kaczágtak, Boór János megfélekedett a hivatalos tekintélyről (ilyesmit nem lát az ember minden nap), csak két szempár fordult a sok ezer nép között sirásra: az olaszé és — az enyém...

Csöpp hija volt ugyanis, hogy izgatottságomban össze nem rogytam: a léggömböket tartó zsinag beleakadt az ördögmalom bádognászlójába, s a játékszer magával vitte a levegőbe... A selyemruhás emberkék méltóságosan emelkedtek fölfelé, mind magasabbra, magasabbra, míg csak akkoráknak nem látszóttak, mint egy-egy piczurka mákszem. De lassankint még ez a mákszem is elveszett a levegő végtelenségében, s úgy tetszett, hogy a gyönyörűsége ördögmalom mindjobban olvad, elmosódik a temető fölött uszó báránnyelű párái között...

— Mi volt ez?

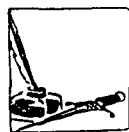
A fejem kábult, a szívem félelmesen vert: e pillanatban biztos voltam abban, hogy a meghalt kis leány vette tőlem vissza a játékát... Az ostoba kis lenhaju, aki idelelni két hosszú évig védelmezte meg előlem vitézül az ördögmalmot...

Harmincz hosszú éve ennek és én még most is azt hiszem, hogy ő vette vissza... A múlt éjjel, hogy a láz

forróságában ismét megjelent előttem a hosszukás udvar, a sötét vakszoba a zsákba varrt herbeteákkal és a pupos Zsófiával, úgy rémlett, hogy a régi barátnőm is szembemosolyog velem a sötétben... És megfélekedve arról, hogy a hajam őszsége lett, s hogy a lejtőn immár megroskadva lefelé haladok, álmadozva, behunyt szemmel kérdeztem: Megvan-e még az ördögmalmom a selyemruhás emberkével, Lenka, te bolondos, te szalmahaju?...

Toll és tőr.

— szept. 8.

PETŐFINEK SZOBROT EMELTEK a pozsonyiak s a szobor leleplezéséhez meghívták a pozsonyi főherceget, aki azonban előre bejelentette, hogy egyéb elfoglaltsága miatt nem jelenhet meg a leleplezés ünnepén. Az ország könnyen megérti, hogy a különben nem nagy elfoglaltságú főhercegek komoly munkát találnak olyan napra, amelyen Petőfi szobrát leplezik le. Petőfi nem volt nagy barátja a főhercegeknek, republikánus érzelmű is volt s ennyi rossz tulajdonság mellett elég szép a pozsonyi főhercegtől, hogy nem neheztel Pozsonyra, amiért az éppen Petőfit találta méltónak erre a dicsőítésre. Hogy a szobor leleplezésénél is ott legyen, ezt igazán senki sem kívánhatja tőle. A pozsonyiak tehát ne vegyék sértésnek a főherceg távolmaradását. Petőfi se veszi annak. Sőt: a költő nyilván örül annak, hogy Pozsonyban immár a főhercegek is magyar írók könyveit olvassák.

AZ OPERAHÁZBAN kitört a zsidóüldözés. Ezt mondják, ezt írják. Mi nem tudunk hinni sem a beszédben, sem az írásban. Nehéz ilyesmit elhinni egy olyan intézetről, ahol nem bűn olasznak, spanyolnak, vagy németnek lenni. Ha a hang jó, ezért az előnyért elnézik a nemzetiséget. S hát elhíhet, hogy a vallás bűn legyen ott, ahol ennyire toleránsak az idegen nemzetek énekesei iránt? Elképzelhető, hogy állami intézetben egyenlő kvalitások mellett szívesebben türik meg az idegent, aki nem zsidó, mint azt a magyart, aki zsidó? Képtelenségnek tartjuk, hogy azok, akik a kultuszminisztériumban az Opera ügyeit intézik, összetett kezekkel néznék az állapotok illetően elfajulását. Azt azonban mi is elképzeljük, hogy akadnak énekesek, akiken nem fogott a nevelés. Ezen a bajon könnyű segíteni. Az Operának vannak korrepetitorai, karmesterei, rendezői, akiknek az a hivatásuk, hogy tanítsák az énekeseket. E sok tanár mellé szerződtetni kell egy nevelőt, aki helyrehozza azt, amit az iskola elmulasztott.

GRÓF BATHYÁNY LAJOS polgárdi parkját belepte néha az országút pora. A gróf, mint minden más ember, félti az egészségét és kijárta, hogy az országutat öt kilométer távolságra eltolták a parkjától. Most már pormentes a park, a gróf nyugodtan élhetne kastélyában, de az eset miatt akkora lett a lárma és felháborodás az országban, hogy a gróft most ez a lárma és felháborodás az országban, hogy a gróft most ez a lárma zavarja falusi magányában. De miért a lárma, miért a felháborodás? Tegyük kezünket a szívéinkre és valljuk be, hogy nem volt-e már nekünk is vágyunk az ablak alatt el-

huzódó poros utat betemettetni, vagy odébbtolatni? De mi csak káromkodni tudunk tehetetlen dühünkben, ellenben a gróf nem káromkodott, hanem keresztülvitte a megyénél és miniszteriumnál azt, amivel a parkjának meg az egészségének használni akart. Ezért a lárma, ezért a felháborodás. Pedig voltaképpen a gróf nem rosszabb, mint mi s mi nem vagyunk jobbak, mint a gróf. Csak a sikerben van némi különbség. S amikor másnak sikere van, az emberek mindig erkölcsi okok után szimatolnak, amelyekkel gyöngíthetik, vagy leronthatják a siker értékét. A grófnak sikere van, tehát azzal érvelünk ellene, hogy mi erkölcsösebbek vagyunk. »Szépen« vagyunk.

RÓZSAVÖLGYI ALPOLGÁRMESTER negyven év óta olvashatatlan aláírással jegyzi az aktákat s a belügyminiszterium valamelyik ügyosztályában csak ma állapították meg, hogy az aláírást nem tudják elolvasni. Negyven évig jó volt az aláírás és az alpolgármestert most mégis arra akarják kényszeríteni, hogy tanuljon írni. Ha az aláírás olvashatósága csakugyan lényeges kelléke az aktáknak, a belügyminiszteriumban nagyon sokat vétkezhetek negyven év alatt. Mert ha szabályellenes dolog olvashatatlan aláírású aktákat elintézni, Rózsavölgyi alpolgármester aktáinak elintézése negyven év előtt épp oly szabályellenes volt, mint ma. Miután pedig fel kell tételeznünk, hogy a belügyminiszteriumban nem dolgoznak a szabályok ellenére, a legujabb eljárást csak azzal tudjuk menteni, hogy a miniszteriumokban egyik-másik tisztviselő elfelejtette negyven év alatt az írást-olvasást. Miniszteriumokban ilyesmi könnyen megesik.

A HAMIS SZÁZASOK.

Egy nappal azután, hogy az osztrák-magyar nemzeti bank ötezer koronás pályadíjat ígért annak, aki megkeríti a hamis százasok gyártóit, megjelent egy ur a hamisítónál és kalapját levéve így szólott hozzá:

— Jó napot!

— Jó napot — felelte a hamisító. — Mit tetszik parancsolni?

— Egy szerény kérésem volna önhöz.

— Állok rendelkezésére.

— Legyen szives, jöjjön velem a rendőrségre, hogy ott átadjam önt a büntető hatalomnak! Fogadjunk, hogy nem teljesíti ezt a kérésemet...

— Ön nyert.

— Ellenkezőleg. Akkor nyertem, ha elvesztettem a fogadást. Tudniillik ötezer koronát tűztek ki az ön fejére. A bank.

— Az semmi! Én ötszázszert tűzök ki a bank fejére...

— Könnyű magának! Ötszáz hamis ezrest fog kifizünni. Ezért a pénzért kifizühetne ötszáz milliót is!... Szóval, nem teljesíti kérésemet?

— Nem tehetem, uram! Nekem is többre kerül.

— Hisz az semmi, ha többre kerül! Hamisít még egy pár százast.

— Még sem tehetem.

— Gondoljon családomra; szegény szüleimre!

— Én gondolok szivesen rájuk, ha épp akarja. De ha egy évig is gondolok rájuk, akkor se tudom teljesíteni kérését.

— Nézze, uram, adok önnek az ötezer koronából ezret. Tíz darab ropogós százast.

— Uram, nekem van elég százasom. Én oda se nézek egy pár százasnak.

— Persze, hogy oda sem néz. Mert ha odanézne, furdalná a lelkiismeret, ha látja, hogy hamisak.

A hamisító nem nevetett erre az elmésségre és bucsura nyújtotta jobbját. A szegény látogató könyvet hullatott, majd kezét összekulcsolva könyörgött:

— Uram, gondoljon...

— Szegény szüleire!...

— Nem! Gondoljon arra, hogy törvényellenes cselekedetet követ el a hamisítással, hogy a paragrafusokat sérti meg vele, hogy a jog és törvényszakaszok büntetést szabnak cselekedetére!...

A hamisító meghökken és magábaszállt.

— Ha így áll a dolog, — kiáltotta sírva — úgy vigyen a rendőrségre! Az öné vagyok!

Maximus.

Krónika II.

A magyarok Istene.

— szept. 8.

Beim blauen Herrgott in Bayern, a Károlyi József gróf dabasi mondása arról, hogy mi magyarok csak egy urat ismerünk magunkon, az Uristent, meglehetősen forradalmi hangzású volna, ha nem emlékeztetne kissé a Bismarck nevezetes mondására arról, hogy a németek csak az Istentől félnek. De így félig-meddig másolat ez a mondás és kópiákkal még sohasem lehetett forradalmat csinálni. Aminek bizonyítéka például a negyvennyolcadiki szabadságharcz is, amely a francziák februári forradalmának a mintájára akart indulni, de csakhamar kietlen távolságba, különbségbe származott el tőle.

Pedig, a kék Uristenre Bajorországban, valahogyan forradalminak volt szánva ez a mondás és csak akik tökéletesen süketek és vakok volnának a mi közállapotaink iránt, azok csodálkozhatnának azon, hogy egy ilyen már félig republikánus hangú szó éppen egy magyar mágnás szájáról hangozhatott el.

A forradalmakat — értve persze a modern forradalmakat. — csaknem mindenütt ügyvédek és ujságírók csinálták meg, csak nálunk csatlakozott hozzájuk a mágnások egy része is. Franciaországban a lanterne szánták rá az arisztokratákat az ujságírók és vérpadra hurczolták őket a fiskálisok, nálunk a Károlyiak, az Esterházyak, a Batthyányak és még annyi más nyíltan csatlakozott a forradalomhoz, amelyet pedig nálunk is a Pilvax zszurnalisztái, meg Kossuth Lajos, az ügyvéd és ujságíró, indítottak meg. A magyarázata alighanem az, hogy míg a francia forradalom csupán kettőn sarkallott, — igaz, hogy két óriási sarkon — a gazdasági jobbraforduláson és a népjogok kivívásán, addig nálunk a forradalomhoz ezeken a motívumokon túl hozzácsatlakozott a harc (persze szintén gazdasági okokból), amely a közjog megvédésére irányult, amely a magyar nyelv megvédésére irányult és amely a magyar par excellence agrár-gazdasági érdekek megvédésére irányult, idegen jog, idegen nyelv és idegen hódítás ellen.

Mert a mérnöknek tökéletesen mindegy, hogy amikor kint a mezőn dolgozik, pandur őrzi-e a szerszámaikat, vagy pedig zsandár, a mérnök tehát nem forradalmár. Az orvos, beszélhetnek miatta akármit

és írhatnak billogos papirosra akármiféle nyelven; a reczipéjét latinul írja, ami talán kissé utrirozva azt magyarázná, hogy az orvosnak is mindegy a forradalom. Ellenben a jogász iskolai preparáltsága miatt is védi a köz jogait is, mert benne ott látja a maga jobb megélhetésének a módját, az író és hírlapíró pedig mulhatatlanul ellene fog szegülni minden olyan törekvésnek, ami a megélhetése módját, az egyetlen nyelvet, amelyen korrekt mondatokat tud szerkeszteni, iparkodik elvenni tőle.

Mert nekem, ujságírónak, igazán nem mindegy, hogy kinek szabom a csizmát és kinek mérem a köleskását, az én árucikkem egészen szoroson a zárt magyar nyelvterületre van utalva, a kereslet és kínálat ott folyik le belőle. Nekem tehát, amint a magyarsághoz nyulnak, kényszerűen forradalmivá kell lennem.

Lehetne itt most azután hivatkozni Bachnak híres mondására, a hatvanhárom (vagy hány is volt akkor?) magyar kis köztársaságra. Mert valahol itt érződik meg az a tény, hogy Magyarország csupán csak mint kis arisztokratikus köztársaságok összessége maradhat meg magyarnak továbbra is idegen hajlandóságokkal és nemzetiségekkel szemben. A vármegye, ez a tökéletesen magyar intézmény, egészen védekező, egészen arisztokratikus, ellenállásra és mintegy forradalom esetére van szervezve, és ha így nézzük, valamelyest talán közelebb értünk ahhoz a gondolathoz, hogy miért voltak nálunk a mágnások is leginkább forradalmiak, amikor kenyértörésre került a sor. Mert ösztönszerűen érezték és talán tapasztalatosan tudták is, hogy Magyarország csak mint arisztokratikus köztársaság maradhat meg és maradhat a most uralkodó osztályoké.

Hiszen tulajdonképpen arisztokráciának és trónnak a harca a mi minden egyes forradalmunk és Mátyástól kezdve Mária Terézián át Józsefíg szakadatlan az arisztokrácia ellenállása a letörés szándékának különbözőképpen megnyilvánuló módjai ellen. És azután csak az, hogy költők énekelték és ujságírók irták, tette a forradalom gondolatát — milyen paradoxonnak látszik ez és nálunk mégsem az — demokratikussá. Vagyis átittatták az arisztokratikus köztársaság egyedül való lehetőségének az érzésével a népet is. Tehát itt az újabb paradoxon: nálunk a demokrácia is arisztokratikus és a legvéresebb száju forradalmi népszónok is tulajdonképpen éppen az arisztokrácia mellett agitált.

Ha tehát csakugyan forradalminak és köztársaságinak — nem akarom mondani, hogy szánta csak — érezte Károlyi József gróf dabasi beszédének azt a passzusát, amit egy kis malicziával a magyarok Istenére is át lehetne magyarázni, akkor kétségtelen, hogy ennek az arisztokratikus köztársaságnak a gondolata lebegett előtte és ennek az atavisztikus érzése hatotta át. Nincsen tehát semmi ok azon csodálkozni, hogy egy magyar mágnás ajkán kel ilyen republikánus hang.

Csak egy a baj, csak a formát kellett volna jobban megválasztani. Mert így eszembe jut egyszerre Bismarck

és Vilmos császár. Az első csak az Istentől félt, a másik okosabb, ő már Isten kegyelméből uralkodik. Így tehát Vilmos császárral szemben valami olyan ki-sajátítási eljárásnak tűnik fel Károlyi szava, amely a jó Istent iparkodik megszerezni.

Arne.

Polzunkov ur.

Irtta: FEDOR DOSZTOJEVSZKI.

(2)

Idáig jutottunk el, amikor most, legnagyobb szerencsétlenségemre, a kisasszonyleányuk, Mária Fedoszejevna is belépett a szobába. Ártatlanságának minden bájával volt teljes, kicsit sápadt, s a szeme ki volt sirva. Utóbb megtudtam, hogy a sirása és a könye egy katonatisztnek szólt, akit áthelyeztek, akkor azonban nem tudtam még ezt és a szemének vörösségét másra magyaráztam.

No és tessék... Alig tette be még a lábát a szobába, éreztem, el vagyok veszve, egész egyszerűen végem van. Oldalvást a kalapom felé pislogtam, hogy utánanyuljak majd és meneküljek. Az ám, de eldugták a kalapomat. Arra kalap nélkül akartam odébbállni, de nem lehetett. Az ajtó be volt csukva.

És most megkezdődött a kedveskedés, a sokféle barátságos biztatgatás, beszélgettünk egymással négyen... Már egészen össze voltam zavarodva... Bútaságokat mondtam, szerelmes szókat... Ő, az én gerliczém, erre odaült a zongorához és remegő hangon énekelte a huszárnak románczát, aki a kardjára támaszkodik. — Tudta, nem bírok ellentállni ennek a nótának.

Akkor Fedoszej Nikolajevics felkiáltott:

— No hát, fiam, minden meg van bocsátva. Gyere, gyere karjaimba.

A karjába vetettem magam és belesírtam a mellényébe:

— Ó jöltevöm! Ó atyám!...

Azzal zuhogott szememből a könny. Szent Isten! Micsoda egy jelenet volt az... Fedoszej sirt; a felesége sirt; Masenka sirt... és sirt egy szőke kis lány is, aki véletlenül szintén ott volt. És most egyszerre gyerekek bujtak elő (mert Isten bőven megáldotta a házat) a szoba valamennyi zugából és mind, mind sirtak. Mennyi könny! Milyen megható volt. Mondom, akkora sirás volt, mintha tékozló fiu tért volna meg, vagy a csatában járt katona a családi tüzhelyhez.

Édességeket szolgáltak fel. Aztán társasjátékokra került a sor: »Ah, beteg vagyok! — Mid fáj? — A szívem. — Ki tehet róla?« Hogy belepirult Masenka, a kis galamb. Én puncsot ittam az öreggel. Mondom, jól bántak velem, kényeztettek, becéztek.

Aztán hazamentem a nagyanyámhoz. Szédültem, forgott velem a világ. Az egész út hosszán magamban röhögtem. Amikor hazaértem, két óra hosszat róttam fel-alá a szobákat, még a befalazott öreganyámat is felköltöttem, hogy elmondjam neki nagy boldogságomat. Izgatottan kérdezte tőlem:

— Adott pénzt a zsvány?

— Adott, nagyanyám, adott. Nyissuk hát már tágra az ajtót a boldogság számára.

— Most még csak egy kívánságom van, az, hogy megházasodj és hogy megérjem a nősüléset — mondotta az öreg. — Akkor aztán elmondhatom, hogy a jó Isten minden kérésemet meghallgatta.

Felköltöttem Sofront.

— Sofron, — mondtam neki — huzd le a csizmámat.

Sofron lehuzta a csizmámat.

— No hát, Sofronka, most aztán sok szerencsét kívánhatsz nekem. Ölelj meg. Hogy miért? Mert megházasodom, te számár. Holnap akár le is ihatod magadat annak örömére, hogy megnősül a gazdád.

Csupa boldog örömtől dagadózott a szívem. Már-már álomra csukódott a szemem... De megint felkeltem ágyamról és gondolkodni kezdtem. És most eszembe jutott, hogy holnap április elseje lesz, a vigóságok és bolondot-járatások napja. Ugyan én mit találhatnék ki a mások megtréfálására? És ötlött az eszembe valami. Nem bírtam ki tovább egy helyt. Odaszaladtam az íróasztalomhoz, leültem és bizony mondom, hogy abban a percben vágódtam el a fertőbe... Mert mindig is ez volt a karakterem: csak a kisujjamat kérjék és mindjárt az egész kezemet adom. Ha mézeskaláccsal csalogatnak, már én ölelésre tárom a karomat és a szívem meleg csókjaival fojtogatom a kegyes jótevőmet. Ha pofonvágnak, a hátamat kínálom, verjenek végig azon is. Most, amikor nevetni, összesugni látom az urakat, tudom, hogy az én rovásomra mulatnak és mégis elmondok mindent, ami a lelkemen van. Micsoda ösztökél rá? Micsoda kényszerít, hogy beszéljek? Nem tudom, de elmondok mindent, feltárom lelkemet, akár mintha édes testvéreim lennének az urak...

Nevetés, kaczag hallatszott minden oldalon és tulharsogta a szónok hangját, amely pedig teljes extázissal recsegett. Most elhallgatott egy percre Polzunkov, végigjártatta tekintetét a jelenlevőkön, aztán kaczagni kezdett ő is a többiekkel. Szinte azt hitte volna az ember róla, hogy iszonyatosan mulattatónak találja a helyzetet. Nevetett, teli torokból. Majd pedig így folytatta előadását:

— Alig hunytam le szememet ezen az éjszakán. Irka-firkával töltöttem az időt. Mert hogy nagyszerű tréfa jutott eszembe! Kitünő trükk! Ah, uraim, még most is szégyenkezem, ha eszembe jut. Bár mélységes álom vett volna inkább rajtam erőt azon az éjszakán. De nem. Aludni se bírtam; mindig csak a tréfám járt az eszemben és alig egy-két órai pihenés után feltápszkodtam s már újra a munkámhoz láttam.

Aztán felöltözököttem, megmcsakodtam, kipomádeztem magam kellőképpen; vadonutuj fekete ruhát öltöttem magamra, így mentem el Fedoszej Nikolajevicsékhez az április elsejei vidámságok alkalmából. Egy kéziratot szorongattam a hónom alatt; ezen a kéziraton dolgoztam egész éjszaka. Maga Fedoszej Nikolajevics fogadott; ölelésre tártá elém karjait és amikor beleroskadtam karjaiba, fejemet a kebeléhez szoritotta és felszólított, hogy sirjak, sirjak vele, sirjam bele minden bánatomat az ő apai zsiléjébe... Én nem értettem, mit akar, hanem a tegnapi estét dolgok jutottak eszembe, meg a tréfám, amit még tartogatok. Hátráltam egy lépést és így szóltam:

— Nem, Fedoszej Nikolajevics, nem, előbb legyen kegyes elolvasni ezt az írást.

Es átnyujtottam neki a memorandumot, amelyet az éjszaka szerkesztettem. Tudják kérem, mi volt ebben az írásban? Se több, se kevesebb, csak az, hogy Oszip Mihajlovics — már mint hogy én — esedezik a szolgálatból való elbocsátásáért, mert hogy unja a hivatalát. Az aláírásom is ott ékeskedett az okmány alján. Mert ez volt a tréfám. Istenem, miért is hogy nem jutott valami szellemesebb dolog az eszembe! Azt mondtam magamba: ma április elseje van, miért

ne járatnám velük a bolondjukat. Ha majd átveszi az írást és elolvassa, azt fogja hinni, bizonyára megsértődtem nála előző éjszaka és hogy nem ismerem többé se őt, se a lányát s most a kizsartolt pénz elég hozzá, hogy ezentul munka nélkül is megéljek, azért mondok le a hivatalomról, ahol ő, Fedoszej Nikolajevics volt a főnököm... Vagy talán azt hiszi, hogy más hivatalt keresek, más állást vállallok s mihelyt ez meglesz, mégis csak felcsapok ellene denuncziánsnak... Szóval, ezt eszeltem ki, hogy minél jobban ráijeszszek.

Miért? Hát talán nem volt így rendjén? Tekintve hogy előző estén már nekik adtam a szívemet, gondoltam, most én is megengedhetem magamnak azt a tréfát, hogy meggyötröm kissé a Fedoszej Nikolajevics apai szívét...

Átvette az írást, széthajtogatta a papírt, s olvasni kezdte... Láttam, elborul az arcza. Aztán megkérdezett:

— Mit jelentsen ez, Oszip Mihajlovics?

Amire én hülye mosolygással feleltem:

— Április! Április! Csak április akartam járatni magával, Fedoszej Nikolajevics.

Nem haragudott meg érte, de azért feddett, hogy elszomorítottam és a többiek is, a felesége, a lánya, a többi ija-fija mind azt mondta, rossz ember vagyok, aki bánatot szerez a többieknek... De mind igen kedvesek voltak hozzám, úgy hogy végül már szégyenkezve mondtam magamban, hogyan, hogy ilyen drága, kedves emberek megtűrnék a körükben olyan nyomorult bűnöst, amilyen én vagyok?

Fedoszej felesége rámszólt:

— Jaj, hogy megijesztettél bennünket, barátom. Még reszket bele a lábam, úgy megrettentem... Masa a megmondhatója, hogy ezt mondtam neki: látod, milyen ember a férjed! De most már látom, ostoba voltam, hogy komolyan vettem a tréfádat. Bocsásd meg nekem, bolondos vén asszonynak, hogy nem értettem a tréfát. Mert bizony így gondolkodtam magamban: Tegnap, amikor elment tőlünk este, bizonyára azt hitte, azért voltunk iránta olyan szeretetreméltóak, mert most futunk utána, be akarjuk hálózni s ez a gondolat undorral töltött el. Ne, ne, Masenka, azért ne nézz rám még olyan haragosan... Oszip Mihajlovics nem idegen itt nálunk, előtte szabad nyíltan szólanom. Aztán meg az anyád vagyok; ne félj, hogy talán olyat mondhatnék, amit nem illik. Hála Istennek, már nem husz esztendő fruska vagyok, hanem negyvenöt év terhe nyomja a vállamat.

Mit mondjak még, uraim? Légszivesebben térdre rcskadtam volna előtte. De nem került rá a sor. Ehelyett egymás nyakába borultunk és nem volt többé se vége, se hossza a jókedvű tréfákozásnak. Fedoszej Nikolajevicsnek is volt valami áprilisi tréfája. Azt mesélte, hogy látott egyszer egy gyémántcsőrű madarat... Ah, mennyit kacagtunk. Milyen mulatságos volt! És milyen megható...

De hadd mesélem tovább.

A história vége felé közeledünk. Mindjárt pontot tesztek... Hát hogy is mondjam csak? Egy, két, három nap mult el azután, egy egész hét, és hivatalosan is úgy szerepeltem már mindenütt, mint a Fedoszej lányának, Masenkának vőlegénye. Már meg volt rendelve a két jegygyűrű és az esketés napjában is megállapodtunk... Jövendő apósom akkoriban sokat betegkedett és mert hire jött, hogy a kormányzó a körünkbe érkezik rovincsolásra, Fedoszej most rám bízott minden munkát, a könyveket, írásokat, hogy hozzam őket rendbe, mielőtt még rovincsolásra kerülne a sor. Mondhatom, rettenetes rendetlenségben volt

minden. De nekem jól esett az apósom helyett is dolgozni. A szegény ember tudniillik igazán nem láthatta el a hivatalos teendőjét. Az állapota egyre rosszabbra fordult.

Én pedig napról-napra soványodtam, alvásra se maradt többé időm és attól féltem, belebetegszem én is. Mégis valahogy sikerült rendbehoznom a könyveket, számvetésekét, mindent. No, a kormányzó bizonyára nagyon meg lesz elégedve. És egy nap Fedoszej elküldött értem a hivatalba. Azt mondta az inas, hogy nagyon siessék, mert Fedoszej igen rosszul van, a halálát érzi.

Rögtön elszaladtam hozzá és amikor odaértem a betegszobába, Fedoszejt mindenféle borogatásokba bugyolálva találtam, a szobában iszonyatos eczetszag volt, a beteg pedig nyöszörgő szóval fordult hozzám:

— Édes barátom... drága, jó fiam... én meghalok... Mi lesz veletek... szegény gyermekeim!...

Jött a felesége is, az összes gyermekekkel. Masenka sirvafakadt, erre elpityeredtem én is.

Fedoszej felsóhajtott:

— Irgalmas Isten, légy kegyes hozzájuk... Essék meg szived a nagy nyomoruságunkon...

Majd megint hozzám fordult:

— Szegény fiam! Velük együtt neked is viselned kell majd az én nagy bűneim minden terhét...

Erre intett a többieknek, hagyják el a szobát és amikor ketten magunkra maradtunk, ilyen szólt hozzám:

— Egy kérésem volna hozzád, fiam.

— Parancsoljon, Fedoszej.

— Látod, én hitvány ember vagyok... Azért ér Isten büntetése, hogy még a halálos ágyamon se lehet nyugodalmam... Tudd meg, fiam, én nyakig uszom az adósságban.

— Hogy-hogy? — mondtam én megdöbbenve.

— Azért, mert minden pénztári hiányt mindig a zsebemből fizettem meg a kincstárnak. Nemcsak életemet, munkámat szenteltem a kincstárnak, de a vagyonomat is. Hanem ne beszéljünk erről... Én nagyon szenvedtem alatta, hogy bizonyos rágalmozók bemocskoltak engem előtted... Tévedtél, tévedtél, fiam, de nekem a nagy bánattól megöszült a fejem... És most hétezer rubel hiányzik a pénztárból... Ezt nekem kell megtérítenem, mert hiszen a pénztáros rendtelenségeiért is én vagyok felelős... Matvejev, a pénztáros, szegény ember, nyomoruságos ember, azon sohase lehet megvenni a hiányt. Hát börtönbe csukassam? Akkor mi lesz a családjával?... Inkább fizetek helyette én...

Én ezt gondoltam magamban:

— Micsoda szent ember! Micsoda egy szent ember! Milyen nagylelkű!

Fedoszej pedig folytatta:

— A lányom hozományához nem nyulhatok. Az az ő pénze. Megszentelt pénz. Nekem is van pénzem, szentigaz. Sok a kintlevőségem, de azt se lehet csak így hamarjában begyűjteni... Hát mit tegyek most?

Erre térdre roskadtam előtte, úgy esdekeltem:

— Ó atyám, jóltevőm, megbántottalak, jól tudom, bocsáss meg. Valóban, látom, akik megvádoltak téged, gaz rágalmozók voltak és én egy aljas fráter, amiért e rágalmozók alapján megsarcítottalak. Ámde most térdénállva könyörgök neked, vedd vissza tőlem a pénzedet.

Szemembe nézett és sirva felelte:

— Ezt vártam tőled én is, ó fiam. És most megbocsájtom neked multkori viselkedésedet, hogy megszaroltál. Látom, helyén van a szived. A jószágod be-

hegesztette eddig vérző sebeimet; nyugodtan halhatok meg, te pedig légy áldott fiam, in saecula saeculorum...

Uraim, alig végzett Fedoszej az áldással, már rohantam haza a tőle kiszarolt pénzért, amelyet még mindig otthon tartogattam s amelyből időközben alig költöttem ötven rubelt. Elhoztam neki a pénzt és nagyon mentegetőztem a hiányzó ötven rubelért.

— Sebaj, — felelte — irj hamarosan egy antedatált kérvényt, amelyben ötven rubel előleget kérsz apró adósságok fizetésére. Én pedig majd azt mondom a kormányzónak, hogy azt az ötven rubelt megadtam neked.

Mit szólnak hozzá, uraim, én megirtam azt a kérvényt és nyugtát is adtam az ötven rubel előlegről.

— No és mi lett mindennek vége?

— Mi? Elmondom. Nyugodtan hazamentem és másnap reggel egy ajánlott levelet kaptam. Az volt benne, hogy elfogadják lemondásomat. El vagyok bocsájtva a hivatalomból.

— Hogy-hogy?

— Ezt nem értettem meg én se. Azt hittem, tréfa van a dologban, de nem. Megérkezett a kormányzó. A szivem elszorult. Ijedten rohantam Fedoszej Nikolajevicshez és megkérdeztem:

— Fedoszej Nikolajevics, mit jelentsen ez?

— Micsoda?

— Az elbocsájtatásom.

— Miféle elbocsájtatás?

— Ez ni. Mi ez?

— Ez?... Ez bizony elbocsájtólevél.

— De hát hogyan? Miért bocsájtanak el?

— Persze hogy elbocsájtják. Hát nem maga adta be sajátkezű irásával a lemondó kérvényét?

Csakugyan: a tréfa pillanatában elfeledtem visszakérni a lemondó okmányomat.

— Fedoszej Nikolajevics! És ezt ön mondja? Ön beszél velem így? Önt látom itt a szemem előtt?

— Engem, persze hogy engem!

— Szent Isten!

— Kedves uram, nagyon sajnálom, hogy már ilyen ifjan mond le pályájáról, amely pedig szép jövővel kecsegtette... Nem tehetek semmit önért...

— De Fedoszej Nikolajevics, ön tudta, hogy az a kérvény csak tréfa volt... Hogy úgy adtam át önnek azt az írást, olyan bizodalommal, akár az apámnak... Nem igaz?

— Hogy-hogy nem igaz?... Mi közöm az ön tréfáihoz? Először is az ilyesmivel nem tréfál az ember. A hivatal az szent. És most alászolgája. Isten vele. Nyakamon a kormányzó, vele vagyok elfoglalva. És ha önnek nincs dolga, nekünk többieknek annál több a munkánk. Megvettem a Matvejev házát, néhány nap mulva átköltözzünk oda s remélem, nem lesz olyan szemérmetlen, hogy még ott is átlépi lakásunk küszöbét. Most pedig menjen Isten hírével.

Hazarohantam. Egyenesen a befalazott öreganyámhoz.

— Nagymama, — jajveszékelttem — nagymama, végünk van!

— Szegény öregasszony sirva fakadt. Erre jött Fedoszej Nikolajevics egyik küldöttje és hozta azt a kanárimadarat kalitkástól, amelyet vőlegényi elérékenyülésem egyik percében vásároltam Masenkának. A kalitkához egy levélke volt mellékelve ezzel a két szóval: *április bolondja*. Egyetlen szóval se volt több a levélben... Nos, mit szólnak ezekhez, uraim?

— És mi történt aztán?

— Aztán? Még találkoztam egy izben Fedoszej Nikolajevicscsel. Az utcán történt... Oda akartam

rohanni hozzá, hogy lepocskondiázzam, hogy azt mondjam neki: Gazember! Csirkefogó! Zsvány!...

— De?...

— De... hiába próbáltam összeszedni bátorságot, nem sikerült. Egyetlen szó se fért ki a torkomon, uraim.

(Vége.)

Krónika III.

Toselliné.

— szept. 8.

Ahogy az életnek megvannak a szellemi kohói, az akciózt szolgáló áruházai, jogi mézárszékei, tudományos átjáróházai és társadalmi szatócsüzletei, úgy boulevardjain megtaláljuk antikvárius-kirakatait is, ahol pikáns regényeket, pornográf képeket, népszerűvé prostituált orvosi műveket kínálnak megvételre. Kétfajta ember áll az ilyen boltok körül: az egyik, aki szükségét érezi, hogy ily műveket megvásároljon, vagy legalább czimlapjaikat nézegesse, a másik, aki, talán akaratlanul, öntudatlanul, anyagot ad Faublas lovag kalandjaira, Egy szobaleány visszaemlékezéseire és más hasonló művekre. Viszonylatuk egymáshoz körülbelül az, ami a professionale és az amatőr; amaz muszájból csinálja azt, ami az utóbbinak gyönyörűség, mulatság, időtöltés. Végeredményben azután mindkettő rabja egy ostoba és szánaalmas érzésnek, egy felemás, gimnázista-indulatnak, egy hóbortos nyavalyának, amely, úgy tetszik, csak kegyelemből részesül az orvosi értelemben vett genfi konvenczió védelmében. A világ azt mondja, hogy ezek a szerencsétlen emberek, akiket láthatatlan, kitapinthatatlan, békanyálfinomságu betegség kapcsol össze, nem ártalmasok s így nincs rá ok, hogy a tényleg elmaradt haszon, az igazolandó kár mai korszakában bővebben foglalkozzanak velük. Az exaktabb jogi nézet az, hogy halandó csak halandótársa ellen követhet el bünt s így önmagával szemben nem tarthat védelemre számot. Így van, hogy ezek a merengő maniákusok, e bajszos, vagy butónos diákok békésen kifeszíthetik a kirakátokat, nyugodtan élhetik kriptogam világukat, sőt jobb híján a személyes szabadság sérthetetlenségének bizonyítványaivá is lesznek.

Toselliné azok közé tartozik, akik az üvegtáblán belül vannak. Ahogy lesznek emberek, akik életük, vagy legalább nemesebb törekvéseik ellenképét a Faustban, Manfredben, vagy akár Don Quixotében látják, úgy az ő élete egyszerűen és természetesen a Montespanok és Dubarryk antikvári kiadásában fut össze. Alakját csak a kíváncsiság nagyítja meg, az emberiség eseményszeretete szinesíti ki. Alapjában jelleme határozott, világos és mozdulatlan, mint az örökkévaló lápvirágoké. Gerincze az erotika, ornamentikája a hisztéria, s aki benne szegény beteget lát, annak ujat többé nem nyujthat. Élete épp oly szenvedés neki, mint környezetének, de semmivel sem érde-

kesebb, mint egy leprás betegé, vagy keleti álomkórosé. Azzal azonban, hogy helyét a világban nem tudjuk kijelölni, hogy sebeit nem vagyunk képesek górcső alá tenni, hogy nyomoruságára nem találunk flastromot, az élet $2 \times 2 = 4$ -ei közé $2 \times 2 = 5$ -öt lökünk, egy problémát, egy kérdőjelet, amely izgatja kíváncsiságunkat, felkölti érdeklődésünket, megmosolyogja, megczibálja pozitívizmusunkat.

Aspasiák, Phrynék, Sába királynők mindig voltak és mindig lesznek. Valamennyien egy kulcsra járnak, valamennyiöknek létjogot az ád, hogy okosan, ügyesen kapcsolódnak össze az erotikával; az erotika pedig már közeli rokona a szerelemnek. Az a ragyogó, bizántinus kultusz, amely az utóbbihoz tartozik, fénysugarát nem tagadja meg a hibrid-formától, azt szintén előkelővé, színessé, legalább is érdekessé teszi. Évezredes pályafutása alatt a szerelem magának foglalta le emberiség korlátlan jóindulatát, elnézését, rokonérzését, gyöngeségét, mintegy a földi magyarázat-sorozatoknak egyik végső oka lett. A szerelem a köztudatban kiindulópont és befejező állomás, tarsolya tele van szépítőszerekkel, enyhítő paragrafusokkal, a kegyelem melegen fogalmazott okirataival. Halandó életünk legfőbb értékét benne látjuk, a férfi sorsát vasbilinecsekkel fűzzük hozzá, szentimentális érzéseink toronymagasságra nőnek benne. Az okos, a hideg és könyörtelen ember, a fátuskós barlanglakó e pontnál puhává, ingadozóvá, jellemtelenné lehet, anélkül, hogy rajta elcsodálkoznánk. Körötte az egyenes vonal szögge törhet, a reggel éjszakává változhat, az elemek alkotótényezői fölbomolhatnak, mindezt meg fogjuk érteni és méltányolni tudjuk. A szerelem kultusza fölébe emelkedik minden más földi indulatnak, alkotásnak, a szellem erejének s a legendák kék ködét borítja rá a földgolyóra, amely pedig nem ismer más hatalmat, mint a fizikai törvényekét, más elvet, mint a racionális emberi elméét.

Vajjon helyesen van-e ez így? Senki sem kutatja. A halandó, aki mindent meg akar ismerni, minden szellemi aktát el akar intézni, akinek kutató lelke leszáll a tárnák legmélyébe és felemelkedik a szférák zenéjéig, ennél a kérdésnél mosolyogni kezd és szentimentálissá válik. A szerelem az a palánk, amely a világ végét elkeríti. Ez a végső egység, az ultima Thule; odaát már csak álmok, sejtések laknak. Rajongás, gyöngeség, ostobaság, érzélgőség, szeretet, odaadás, örület kiengesztelődve találkoznak itt össze és tulemelkednek métermértéken, elmeviszonylatokon, anyagi és szellemi katasztereken. Antonius, Napoleon, Archimedes, Széchenyi, Beethoven, Goethe, a szerelem kertjében mind, mind csörgősapkát húznak a fejükre és hiuvá; végessé pecsételik nagy szellemi hadjárataikat. A nagyvilág, a kicsinyek pedig álmélkodva nézik a torz és mégis a szív vérével a szivre rajzolt képet és abszolúciót nyernek tőle a tulajdon gyöngeségükért.

Ha a szerelemnek ezt a szaturnáliáját — derüs megadással, tehetetlen vállvonogatás mellett — vizsgáljuk, meg kell értenünk az erotika jogosultságát

is. Abból a temérdek kincsből, amely Vénusz oltárán összegyűl, bőségesen jut a cousineknak és cousine-oknak is. Ha a rendszertelenséget, a következetlenséget elfogadjuk a szerelemnél, az erotika szintén számot tarthat a méltánylásra, vagy legalább az emberi kegyelemre. Ez a magyarázata, hogy az erotika mindig barátira talál a rokonérzésben és exotikuma nem hat bántóan. Ez az oka, hogy hajlandók vagyunk neki türelmi pátenst adni és e kérdést ama dolgok közé sorozni, amelyek ezidőszert még »ég és föld között vannak«. Beleegyezzünk, még pedig szívesen, hogy ez a probléma későbbben intéztessék el, egy más, bölcsebb korban, mindenesetre halálunk után, amikor az anyaföld már jobban kihűlt és a lelki dolgok erősebben rostáltatnak meg. Addig megengedjük, hogy az erotika tarka rongyokat, üvegyöngyöket, papagájtollakat akaszszon a testére, kívül helyezkedjék a dolgok természetes rendjén, a megfejthetetlen rébuszok sorozatába ékelődjék, hogy mintegy az évszázados alföldi lápok romantikájába burkolózzék.

Am ha elfogadjuk, hogy az erotika a jövő század kérdése és a hisztéria érdekes társadalmi nyersanyaga lesz ama kornak, amely már elintézte a liberálizmust, szociálizmust, a holt kezét és a filozófiát, s ha hozzáteszzük, hogy e föladat megoldása majdan az orvos, a biológus, a pszichológus verejték-maximumát fogja kiváltani: magáról az erotikáról csak újra azt jegyezhetjük fel, hogy természetrajza két sorban foglalható össze, hogy lelke üres anyag, amely könyörtelenül engedelmeskedik a fölötte álló természeti törvényeknek. Az erotika megkivánhat newton-i magyarázatot, maga az erotikus azonban szimplex alma, amely mit sem tudva a nehézkedési törvényről, pottyán le az anyaföldre. Az erotikus ember vagy asszony úgy vándorol virágról-virágra, úgy dobja el holnap azt, akit ma szeret, úgy prédálja szét a hitvesi becsületet, a polgári tisztességet, ahogy más ember délben ebédel, esté vacsorázik, nem azért, mert ez a művelet a biológia hiszekegye, minden földi lét magyarázata, az orvosi bibliotékák százezer kötetének kvintesszenciája, hanem azért, mert éhes, sőt talán csak azért, mert harangoznak. Akármilyen furcsán is hangozzon, nem az erotika az állapot, hanem az erotikus, aki helyzetéről épp oly kevésbé tehet, mint a pupos, a vak, vagy akár a lángész.

Bizonyos dolog, hogy rendezettnek ezt a helyzetet nem mondhatjuk, mert ha az erotikát megtűrjük környezetünkben, akkor az méltán tarthat számot mindazokra a jogokra, amelyek édes valamennyiünket megilletnek. Ebből pedig differenciák, tragédiák, sőt katasztrófák származhatnak. Itt manco van s az élet mindenesetre hamis mérleget csinál, mikor leltárába veszi fel azokat a tényezőket, amelyek alapján értéktelenek, vagy legalább is dubiózusak. Ha elismerjük, hogy vannak lelkek, amelyek, mint földi élettársaink: az állatok, bigámikusok, sőt poligámikusok, meg kellene ijednünk, azt látva, hogy őket ugyanabba a merev házassági jogi uniformisha bujtatjuk,

mint a meggyőződés, megalkuvás, vagy kénytelenség-ből való monogámikusokat. A természet, a sors tehát, úgy érezzük, e kérdésben adósunk valamivel. Talán egy társadalmi osztálylyal; a szerelmi élet egy újabb formájával, egy emberi átmenettel, amely a hitestárs és a hetéra közé ékelődik, egyuttal megrajzolva azt a helyet, ahol az erotika czionizmusa kezdődik s kifejlődhetik. A szigorubbak ezt az elválasztó ürt sirveremnek képzelik el, a méltóságosabbak azonban, a Tosellinéfélé eseteket látva, egy perczre gondolkodóvá válnak és nem a szoknyás Casanovát keresik ő felségében, hanem nyálas, fojtó és nyugtalanító szimptomát, amelytől nem menekülhetünk el azzal, hogy mohón habzsoljuk fel a *Matin*-t és fokozottabb tisztelettel csodáljuk meg a hisztérikákon vibráló Marcel Prévost-t és Paul Bourget-t, a női lélek e két megbízható és odaadó csatornatisztitóját.

Syrion.

Könyvek forgószínháza.

FLEURS DU MAL

(La Beauté.)

E zöld könyv volt sokáig esti társam,
mint kigyó ragyogott a fehér párnán,
mozdulását, mint lelkemét vigyáztam.

De olyan volt, mint a fönséges márvány,
nehogy szabályos, tulfinom aránya
eltűnjön egy könnyelmű mozdulásán,

arany szonettbékót dobott magára.

SAGESSE.

Beágyazott gyöngyszürke s kék selymébe
s mint őszi eső fáradt háztetőkön,
boldog s egyhangu panaszai félve

az arcom mosták. A sötét redőkön
már-már feltetszett az első sugár,
pirosarany csorgott el a mezőkön,

láttam, amint ott meghajolva áll,
letérdel s a nyiló egekbe bámul;
olyan volt, mint egy csapzott, vén madár,

csókolt, örült, sirt s nem tudott magáról.

DE L'AMOUR.

A vágya volt: gyönyörű, örült óra,
s mikor elérte, a tükörbe nézte,
mint görbül szája önnöngunyolóra.

Áldott, gonosz, meggyötrő kedvtelése
lelkünkbe czudarul azért is vájni,
móhon lesni, mint csordul el a vére,

kinozni, fájni hagyni s megvigyázni,
 hogy ösmerjük, tanuljuk — messze vinni,
 egy emelettel mindig feljebb hágni,

áttörni, mosolyogni, gögbe ringni,
 mindig uj s uj kétségekben kihülni
 és sohse hinni, sohase örülni.

NIELS LYHNE.

(Edele.)

Hanyatt a gondolatok hüs nyugágyán
 láttam: halványulnak a kék egek
 s Edele karja: halott, hideg márvány,

csókolni elsiklott ajkam felett.
 A hugom volt ő, aki sohse élt,
 soha nem sirt és sohse nevetett.

Ki volt még, aki nem csodát remélt
 s nem állott az álmok fehér hegyén,
 míg az élet sok más színről beszélt:

véres-pirosról. Ám e szín szerény
 kis kék virágunkkal nem illett össze
 s halkul felsírt az első költemény.

Kuthy Sándor.

Barangolások.

Tünő sziget.

Helgoland, szept.

Apró vitorlalepkék lebegnek a láthatár szélén, s a közelben füstös tengeri hajók ingadoznak. A dagály zugva nő, méteres előreszökkenésekkel jelezve erejét. A szigetet csókolni kezdi a halálos hullám s tajtékos gyűrűkkel jegyzi el újra meg újra az Északi-tenger tengerszerelme. A vörös sziget — vörös gomb a nagy víz zöld mellényén — álmodozva bámul a messze locs-csanó habokra, melyek fehér házsorokként huzódnak északra és délre, keletre és nyugatra, s a távolba fehér utcákat rajzolnak reszkető vonalakkal. És tánczba fog a tenger istenasszonya. Zöld selyem alsószoknyájának csipkefodrai kavargva örvénylenek az ostromlott sziget vörös czipője alatt, fel-felcsapnak a szive tájáig, s a szivéről lemart vérrel véresre festik a vérrel ölelő tengert.

Valami nagy, szomoru vád loccsan vissza a málsra tépett kövekről. Szomoruan hörögnek a vöröskeblü grották, bánatosan simulnak egymáshoz a simaképü kavicsok és bus lemondással hallgatnak az ablakszemü házak. Odalenn a parton vidám induló versenyez a habok haragjával, s fehér ruhás asszonyok pompázva ragyogtatják az élet színeit. A levegőben az élet gőze uszkál, az élet ritmusa lüktet, az élet szava suttog, de az enyészet kerete már ott kopácsolódik a habok simulásában, a hullámok ölelésében, a sziporkák briliáns fényében.

Nem lehet küzdeni ellene. A tünő sziget évszázai meg vannak számlálva, s az évszázadok naptáráról minden habfodor letép egy-egy lapot. Hiába néznek farkasszemet láthatatlan hadihajókkal a csucson elnyúló karcsunyaku ágyuk, hiába dörgenek délet naponta eget rázó hangon, hiába bujnak el, mint parti gyíkok a gyéren nőtt bozótban, a pusztulásnak neuraszténiától meg nem rezzenő mutatóujja rámered már a jövendő ködgalléros köpenye alól.

A parton olajarczu, körszakálás hajósok pipálnak. A nyugalom füstje száll el kurtaszáru angol pipájukból. Vitorlásuk unottan ring a bővizü kikötőben, s nagy kazánból füstölő, szélviharral daczó óriás hajóról álmodik.

A vörös sziget csak a távolba néz. A vízre, melyet mind közelebb érez magához, mely apad, dagad, hizelkedik körülötte; mely kizsarolja, de vizgyöngyök lánczát fonja a nyaka köré. Már érzi is a messze jövőt. Amikor egy nagy hullám örök szemfedőként gyüri maga alá, elsorvasztja és eltemeti. Nagykéményü hajók járnak fölötte; s nagyot koppan majd rajta egy-egy bádogdoboz. Aztán örlődik, porlódik tovább, millió darabra, billió szilánkra, s nem marad más belőle, csak egy partra kivetett kavicsdarab. S jó majd egy matrózruhás fuicska, elnémult hajósok késő unokája, s a kezébe veszi. Nézi, nézi, a tengerbe próbálja vetni, de valami visszarántja. Körülforgatja, megsimogatja, összecsókolgatja. S nem is fogja tudni, hogy azon a kavicscon valaha az ősapja élt.

F. T.

Saison.

Levél egy bojkottról.

— szept. 8.

Kedves asszonyom,
 a legkitünőbb forrásból értesülök, hogy Ön is részt vesz abban a mozgalomban, mely bojkott alá veszi a magyar királyi Operaházat. Ön tehát ezentul nem jár el premiérenként és Wagnerenként, sőt Strauszonként sem az Operaházba, hanem nyugodt lelkiismerettel marad otthon az édes családi körben, vagy pedig a Király-Színházba néz el, hogy művészi szükségletének eleget tegyen.

Kedves asszonyom! El vagyok ragadtatva nemes elhatározásától és csak azt az energiát bámulom, mely ebbeli szándékát megelőzte és csodáalom potenciáját, melyet ez elhatározás végrehajtására fog fordítani. Mert azt hiszem, annak fele sem tréfa, hogy Ön, gyönyörű és uj, és gyönyörű, mert uj színházi belépőjét nem az Operaház márványfalai közt fogja bemutatni elkábulandó ismerőseinek, hanem egy más színháznak csupán kőből épített falai között, ahonnan nem vonja be a márvány hideg szépségének a reflexe borus rózsaszínnel fenséges estélyi ruhájának selymét és brüsszeli csipkeit.

De e nagyszerű elhatározás értékét még növeli az a körülmény, hogy a bojkott, melyhez az Ön lemondása fűződik, az Operaházban felmerült felekezeti cseppeteket kívánja megboszulni. Ha Iksz Trilla művésznő becses zsidónak nevezi Ipszilon Trilla művésznőt, amit Iksz Trillának épp oly joga van mondani, mint ahogy Ipszilon művésznőnek joga van lenni, — ez az Ön faji valóját csak annyiban érdekli, hogy kissé megbizserg az idegességtől és annak gondolatától, hogy az Ipszilon művésznő jogával Önt is felruházta a kedves gondoskodás. Tudjuk mi ketten nagyon jól, hogy Ön már több ízben méltán kifakadt a sorsharag eme figyelmessége ellen. És most mégis odaáll kedves férje ura oldalához, akit az Isten szintén felruházott ama joggal, hogy alkalomadtán becses zsidónak nevezze el valaki; odaáll melléje és »bojkott« kiáltással rohan el új belépőjével egy másik színház páholyába, hogy ott magabafojtott nosztalgiával gondoljon Iksz Trillára és Ipszilon Trillára, akik talán épp abban a pillanatban éneklnek szembe egymást. Azért szembe, mert a gyűlölségnek nincs és nem is lehet kedvezőbb elégtétele a szembeéneklésnél.

Ez az egyetlen zenei motívum, amelyet Ön attól a naptól fogva, amikor többé nem jár el az Operaházba, kevesebb szív fájdalommal fog nélkülözni, mint a program-muzsika összes motívumait. Ó, édes asszonyom, én értem Önt, a lemondása nagyságát és lelke fájdalmát! Hogy is mondják? Anche io sono... Magam is műértő vagyok! Fel tudom összes érzékeimmel fogni annak a gyönyörűségét, amikor Iksz Trilla ezeket a szavakat éneklé Ipszilon Trilla szemébe:

— Ne... e... e... ed... da! te szé... é... p, te gyengé... é... d nővér, kit má... (itt koloratúrszerű színezés szakitja meg a szöveg értelmét) ...morral imádo... (ismét koloratúra) ...k.

Ipszilon Trilla visszafojtja lélekzetét, mert nem szereti, ha szembeéneklé őt. Közben ezeket a szavakat gondolja:

— Ugy éljen a hangod, mint hogy mámmal imádsz. Nekem harmincezer korona gázsím van, neked csak tizenötezer van. És meg is érdemlem, hogy neked csak annyi van...

Majd vállonfogja bájos partnerét, hogy meg se mozdulhasson és szerelemmel sugja be orra minden pórusába:

— Ó! Cle... e... e... opatra! Szi... i... ved tisztább, mi... (koloratúrikus színezés, majd) ...nt a mező viránya!

Iksz Trilla szeretné arczát elfordítani, de nem lehet, mert Ipszilon Trilla szerelmesen magához szoritja angyal arczát. Tehát csak annyit rebeg magában:

— Te utálatos némben. Majd kijárom Mészárosnál, hogy a Payer Margit legyen ezentúl a partnerem!

És a közönség viharos tapsai közt borul szérített testvére gyengéd keblére.

De újabb énekszám következik. Iksz Trilla művésznőnek eszébe jut, hogy az énekmestere megtiltotta neki az »i« betűk éneklését. Tehát így danol:

— Ne... ed... da! szép keszkenőmet neked adom! Pacza paros keszkenőme... (színezés)... t.

Most Nedda válasza következik. Neki is eszébe jut, hogy »piczi piros keszkenő« nem ejtendő ki. Tehát:

— Pacza paros keszkenődet nem bánom... (Magában.) Csak azt az undok szeretődöt sajnálom tőled...

Asszonyom! Emlékszik ezekre a szubtilisan finom megfigyelésekre, melyeket együtt tettünk és amelyek miatt igazán érdemes volt elmenni az Operaházba? Igazán, mi ezekhez képest az egész antiszemitizmus, melylyel Operaházunkat megvádolják?

Vagy emlékszik-e például a művészre, aki szerelmi vallomás közben a gyémántot, mely torkában volt, beleénekelte a művésznő torkába? Csak mi ketten észleltük ezt a közös páholyból, ahonnan kényelmesen belátni a hangszálakig, melyeket nyilván azért neveznek hangszálaknak, mert egy szál hang sincs bennük... A művész szerelmi vallomása oly megható volt, hogy a művésznő csakis a mi fülünk számára észlelhetően e szavakra fakadt:

— Te a... b... cz... d... e... f... g...!

Csak a kezdőbetűket irhatjuk ki e helyen, nehogy a szavak obszczenitása sértse az Ön tisztaságát, asszonyom.

A művész sem volt rest és így felelt.

— Te meg egy h... i... j... k... l... vagy!...

A szerelmesek egymás keblére borultak és vastaps...

Csak azért emlitem fel ezeket a delikatesszket, hogy annál nagyszerűbbnek tüntessem fel magunk előtt azt az áldozatot, melyet Ön társaságának, rangjának és születésének hoz. Mert ha Ön ebben az évadban lemond arról a zenei műélvezetről, melynek gyönyörűségeit csak vázlatosan festik a fent említett jelenetek, úgy meghajolok az Ön nagysága előtt, amely remélhetőleg nemsokára méltósága lesz, ha hinnem szabad a hírnek, hogy kedves férje urát rövid időn belül udvari tanácsosnak nevezi ki a király. Maradtam hódolatteljes szolgája

Maitre Jacques.

INNEN-ONNAN.

ő Két szó. Gróf Andrassy Gyula, a monarchia egykori külügyminisztere mondotta magáról, hogy nem tud hosszú beszédet mondani. A gondolatai egy-két mondatra összehúzódnak s alig fog bele a beszédbe, máris érzi, hogy kimerítette a tárgyat. Tartalmas, cselekedni szerető tudósok, politikusok legtöbbször így vannak a mondanivalójukkal. Ezen a héten Székely Ferencz, az ország igazságügyminisztere tett bizonyosságot amellet, hogy kiváló elmékben hogyan zsugorodik össze a legnagyobb téma. Mert témának igazán elég nagy az ellenzék mostani obstrukciója. És Székely Ferencz csak annyit tudott róla mondani nagy felháborodással: Szégyen és gyalázat! Hát persze, hogy az ellenzéken dühöngtek és a padokat verdesték. De ennek a dühöngésnek nagyon világosak az okai. Az obstruktorok hosszú beszédet vártak az igazságügyi minisztertől. Hosszú beszédet, mely szóba fojtson egy egész

ülést. Azonban Székely takarékoskodott az idővel s nem tette meg az obstruktoroknak azt a szivességet, hogy helyettük ő beszélje agyon az ülést. Ez az, amit az ellenzék nem tud megbocsátani a miniszternek. Hogy legyalázta őket, azt nem bánják, de hogy két szóban gyalázta le őket, azt sose fogják neki megbocsátani.

* * *

24 Papp Mariska. Színes, érzékeny, gazdag viráglelke becsukta szirmait. A fogyó nyárral bucsuzott ő is s lehajtott ideges, szép fejét az első szeptemberi köd előtt. Egy pompás, kábitó illatu virággal lett szegényebb a magyar literatura... A Hét olvasói még jól emlékeznek rá. Három évvel ezelőtt gyakran találkoztak írásaival ennek a lapnak a hasábjain. Csillogó fantáziája, erős stilművészete és sok szépet ígéro talentuma egy csapásra kedvelté tették nevét s megszerezték neki azt a rokonszenvet és meleg érdeklődést, amit csak a kivételeseknek juttat a kényes izlésű olvasó. Erő, fiatalság és bátorság volt ebben az asszonyban, párosulva a tiszta poézis melegségével. Volt szíve őszintének lenni s »Rög« című novelláskötetének minden sorát áthatotta lírájának forrósága. Ezért élnek ma is ugyanolyan frissen, üdén és elevenen az írásai, mint akkor, mikor a tolla alól kikerültek. Sajnos, a betegség korán kiütötte kezéből a kis aczélszerszámot, melyet annyira becsült és szeretett ő maga is, mint írásait a magyar közönség. És most örökre csonkán, befejezetlenül hagyott egy fájdalmasan szépen zengő gyönyörű mondatot: az életét...

* * *

5 Unalmas szenzációk. Mona Lisa, Marokkó, Richter, kolera, obstrukció, péksztrájk és taksaméró. Ezeket a szavakat olvashatjuk hetek óta a lapokban. Hetek óta kísértenek és hetek óta a legparányibb változást se észlelhetjük azokban a tudósításokban, amelyekben a világot informálni akarják. Mona Lisa nem került elő, Richter ellenben már előkerült. Marokkóról ma tárgyálnak, holnap abbahagyják a tárgyalást és holnapután ott kezdik újra, ahol tegnapelőtt abbahagyták. Kolera van, obstrukció is van, de sütemény megint nincs. Egyetlen változatosság, hogy ezuttal nem az utazó közönség, hanem a bérkocsisok társulata elégedetlenkedik. A legtöbb esemény így teszi tönkre önmagát. Mikor megszületik, szenzációval jár, de pár nap alatt annyira megszereti az életet, hogy nem akar idejében meghalni. Tüli magát valamennyi s utóbb már egészen elmosza azoknak az izgalmaknak az emlékeit is, amiket születése órájában éreztünk. A nagy szenzációból így lesz szürke esemény. Mindent megszokunk és végül már csak az a vágyunk, hogy az ördög vigye Mona Lisát, a kolerát, Marokkót, az obstrukciót és a pékeket. Hagyjanak békében unatkozni, mert a zavartalan unalom van akkora gyönyörűség, mint egy elkopott szenzáció.

* * *

24 Az öv. Bizonyára emlékeznek a Manuella bűbajos versére: »Derekáról az övet lecsatolja és rálép mosolyogva«. Nos, az öv, amelyről a címbe szó van, ha nem is egészen azonos a fentirt toilette-czikkkel, de mindenesetre közel jár hozzá. S bár kissé pogány dolog az egész czifra história, amely körülötte támadt, mégsem lehet egészen az ördög munkája, hiszen dominikánus barátok segítettek a kassaiaknak a fölöltésnél. A dominikánusoknak pedig sok jót köszönhet a világ, többek között Luthert is, hogy mást ne említsünk. De a középkori övintézmény felújítása aligha volt életképes idea. Nem pedig azért, mert nemcsak hogy keresztsháborukba nem járnak már a feltékeny férfiak, de mert arra is rájöttek, hogy

az efféle övek egyáltalában nem olyan biztosak, mint aminőknek a derék lovagok hitték azokat Jeruzsálem megszabadítása idejében. Nem is szólva arról a nehéz kísértésről, amely az Úr szolgáját elképzeltetileg legalább annyira előveszi, mint azt az ájtatos hívőt, aki rászánja magát a — Hogy is mondjam már — biztonsági öv viselésére. Amely kísértésnek különben pedig már csak azért sem volt érdemes ellentállni, mert a szegény dominikánus az ördög kinzásai mellé még a jogosan dühbe guruló férj részéről is csattanós elismerést kapott.

* * *

⊙ Marie-Antoinette a gyermekszobában. Lujza, ez a végtelenül szellemes írónő, egy gyermekkori emlékét árulja el a *Malin* közönségének. Ha rossz volt, s nem akarta, hogy fésüljék, a gouvernánt rákiáltott: Vigyázz, mert úgy jársz, mint Marie-Antoinette! Az sem engedte magát fésülni és végül le is fejezték ezért... Ha nem akart mosdani, akkor is ezzel fenyegették meg: Vigyázz, Marie-Antoinette sem akart mosdani, s azért fejezték le... Imé, a habsburgi gyermekszobákban még most is ijesztgetik a gyermekeket ezzel a gyönyörű, hajdani királyasszonnyal. Mint valami rossz utra tévedt, távoli rokon kísért a gyermekfantáziában Marie-Antoinette, kit azért ölték meg, mert nem volt illedelmes, jó gyerek s nem fogadott szót a papájának: Mi, a szegény polgáreberek, gyermekeinket csak Bali Mihálylyal, ha előkelőbbek vagyunk, Dienes Mártonnal, vagy Kecskeméthy Győzővel ijeszthetjük meg, akiket úgy megvert a jó istenke, mert rossz gyermekek voltak. De a habsburgi gyermekszobában Marie-Antoinette áll mint félelmes példa. Nem igaz, hogy a történelem számára halt meg, egy nagy tanulságért, a vörös hóhérok üvöltözése közben; az ő halála nem tartozik másra, mint a családjára s nem öreg s ravasz hisztorikusok teóriái kedvéért ölték meg, hanem a kis főhercegek okulására...

* * *

24 Homonnai Albert. Magyar volt, író, szegény és zsidó, — a hagyományos nehéz örökség mindegyike ott volt a tarsolyában a marsallbot mellett. Irt drámát, novellákat s egy nyugtalan, csupa féktelen vágyakozással teli könyvet németországi utjáról. Ha nem is indult úgy, mint aki az első élé készül vágni, talentumos, komoly író volt, akinek halála mellett megilletődve állunk meg. Az ifju vágyak, lázak és álmok rajongója bizonyára békétlenül ment el közülünk, hiszen olyan kevés jutott ki neki az életből és ő többet érdemelt volna.

* * *

24 Tilos a kalap. A berlini rendőrfőnök, úgy látszik, boszút akar állani a nőknél azért az egy színésznőért, aki annyi kellemetlenséget szerzett neki az ártatlanságával. Mondom, Jagow ur bizonyára ezért rendelté le a színházi páholyokban ülő hölgyek fejéről, a kalapot. Ez a rendelete azonban nem talált olyan sima fogadtatásra, mintha például egy Strindberg-darabot cenzurázott volna meg. A dologban pedig az az érdekes, hogy a tiltakozó hangok nem a jogaikban megsértett nők ajkáról röppentek el, hanem a színházdirektorok érezték magukat elsősorban megbántva és most egyetemes tiltakozógyűlésre készülnek. Mindenesetre jellemző, hogy ilyen gyerekes csekélységek annyira neki tudják buzdítani a berlini direktorokat, akik máskülönben némán türték el az előadásra kitűzött darabok betiltását. Vajjon az egyesületi szellem ápolása céljából teszik-e ezt, vagy egész szimplán csak azt érzik, hogy Jagow ur átlépte hatáskörét s most a gyakori pofonokért vissza lehet adni egy fricskát? Erről a kérdésről érdemes lenne könyvet

irni valamelyik német professzornak. A nagy problémákat már ugyanis mind megoldották, meg kell hát ezután becsülni a kisebbeket is.

* * *

ő **Táviróverseny.** Turinban nemzetközi táviróverseny volt s a tizenkét legjobb versenyző között *Cinte Gyula* a második helyet verekedte ki magának. Kézi ügyesség ez, különös talentum, vagy zsenialitás, nem tudom. A szó, a név különben is mellékes. A fő az eredmény és az eredmény kétségtelen dokumentuma annak, hogy a magyar tudás, a magyar energia első helyet vívott ki magának egy olyan versenyben, melyben a világ összes nációi részt vettek. Ne kicsinyeljük ezt a sikert. Mert ha a táviratozáshoz nem is kell zsenialitás, annyi bizonyos, hogy ezt a forgalmi eszközt ma épp oly kevéssé nélkülözheti a világ, mint az alkotó, teremtető zsenit. És a *Cinte Gyula* sikerét ebből a szempontból kell értékelni. Ezen a téren, a kulturának ebben a jelentős műhelyében kiválót produkált s akár mosolyognak rajta, akár nem, a táviratozásban mi többre becsülünk egy aranyérmes postatisztét, mint egy akadémia-koszoruzta drámairót.

Vigszínház. A hölgyek öröme. A múlt héten volt a bemutató és ma már hiába törnök a fejünk, — ugyan melyik is volt, a sok ikerbohózat közül, amelyeket csak a czim választ el egymástól. *Hennequin* írta, vagy *Feydeau*, vagy *Flers* és *Caillavet*? Azt hiszszük, a két előbbi közül valamelyik. *Viccekkel* és bohózatokkal úgy van az ember, — a lélekzete is elállhat a nevetéstől és öt perc mulva már hiába kérdezi: mi is volt, amin úgy mulatott. Hol vannak az idők, amikor ilyen alkalmakkor még boszorkányos technikáról beszéltünk? Ezek a bohózat-illuzionisták ma már nem is a mutatványaikkal szédítenek, hanem azzal, hogy megmutatják a trükköt: ennyi az egész, aki tudja, csinálja utánuk. *Hennequin*, — még a régebbek közül való. Kicsit már előregedett. Csak a lejátszott programja van meg, még mindig apró malaczkákat rázni ki az üng ujjából, üres kézből végnélküli szalagocskát eregetni, bemenni a publikum közé, szerelmes leveleket huzogálni ki a férj zsebeiből és egy véletlen ember zavarán mulattatni a nagyérdemű jelenlevőket. A *Vigszínház* programjában valamikor piéce de résistance volt ez a szám. Ma már, hál' Istennek, a kezdő számmá süllyedt és ez a megállapítás az egyetlen, amely igazolja ezt a szerény jegyzetecskét.

Czövek.

SZÍNHÁZ.

A színházi hét.

— szept. 8.

Nemzeti Színház. Brieux: Suzette. Amióta utoljára láttuk, szintén valami nagyon ünnepélyes alkalomkor, *M. Brieux* egy cseppet sem változott meg. A francziák *Sudermanja* nagyszakálluság dolgában már régóta akár *Bourget-t* is veri. Papi, orvosi vagy bírói talárban jelenik meg, igen, ez *Brieux*, még az egyéniségnek sincs olyan plasztikus fiziognómiája, mint ennek a *brieuxi* egyénietlenségnek. Ez a kenetesség a francia tragédia öröksége. Tirádákkal — mint nálunk valamikor a *Kossuth-nótával* — a legczinikusabb párisi előtt is sok mindent jóvá lehet tenni. Azt a papot, ügyvédet, vagy bírót, aki a maga helyén a *Brieux* szavait prédikálná, kutyába sem vennék *Franciaországban*. De a szinpadnak önmagában lévő ereje — amelyet a *Brieux-k* olyan kitünően ismernek — valami hagyományos erőt szuggerál ezekbe a velleitásokba; hiába ülünk mi okosan a főpróbákon, estére mindig *Brieuxnek* és a *briőknek* van igazuk. Kevés szappanból sok habot verni, erre mindig hálás alkalom volt a társadalmi probléma. Ha egy könnyelmű asszony, akinek gyereke van, megcsalja az urát, a magánéletnek ez a jelentéktelen kis története a *Brieux* papi, jogi, bírói és orvosi meglátásában »eset«, amelyhez, mint nagyszakállu tambur, a klerikalizmus meg a szabadelvűség lobogója alatt felvonultatott társadalmi hadoszlopokhoz ő fujatja a leglejátszottabb tiráda-indulókat. A *Nemzeti Színház* előadásában *Alszeghi* Irmának jutott a vezetőszerep. Sohasem volt ragyogóbb, mint ebben a darabban. Az *Alszeghi* Irma eddig való nagyszerű képességeiben éppen ez hiányzott: a ragyogás. A játékmódora puritánsága »grau en gran« volt. Most egyszerre váratlanul valami csillogás tört át rajta. Elmés, kihegyezett, graciózus lett a szava. Majdnem azt mondtam: izgató. Honnan így egyszerre? A gyönyörű vonalakból színek gyulladtak ki, mintha a szemérmességéből valami tűz egyszerre leoldott volna valamit. Könnyű és könnyelmű, mély és szenvedélyes, pikáns és diadalmas, egész színésznő, egész asszony lett egyszerre. Gyönyörű új perspektíva a *Nemzeti Színház* terveiben.

*

Művészet.

A pesti ház.

Volt a Kigyó-téren, a Koronaherczeg-utcza sarkán egy ütött-kopott, vén ház. Rozzant, betörött ablaku, hajlott dereku; az oldalain reklám-táblák színes tömege hirdette az örök ifjúságot és a legolcsóbb szappant; bizony a vén épületen nem volt semmi szép. Hacsák az nem, hogy megszoktuk és talán szerettük is egy kissé, mert a régi Pesthez tartozott, ahhoz a régi Pesthez, amelyet mi már nagyon kevéssé ismerünk és csak holmi ilyen omladékok juttatják eszünkbe néha. Ilyesfajta memento volt ez az alkotmány is: a párisi ház. Nem tudom, miért nevezték így és azt sem, hogy ki építette, csak láttam minden nap, amint ott szégyenkezett a *Klotild-paloták* szomszédságában. A szégyenkezés azonban nem tarthatott örökké, *Budapest* megújodása magával hozta a vesztét és a jó öreg párisi házat egy napon úgy leoperáltuk a Kigyó-térről, mint egy kellemetlen szemölcsöt szokás. Ez az operáció persze nem fájt senkinek: végre is a szegény párisi ház csak egy évtől emléki, egy ittfelajtott aggastyán volt minden művészi érték nélkül; nem sajnáltuk különösen azért, mert biztunk benne, hogy a mi szeretett fővárosunk az ócska lom eltűnése után egy új ékszerrel lesz gazdagabb. Most azután, hogy elmúlt néhány hónap, itt az új drágakő: egy nagy, sokemeletes »palota«, amely tele van aggatva minden diszszel, amelyet a házfalak ékítésére építész kitalálhat. Fayence van rajta bőven, a felső részén fejest ugró férfialakok, a tetején ormok, tornyocskák, sarkok és nem tudom még micsodák és mindenekfelett szín, sok szín, sárga, zöld, piros, direkt az egész szívárvány. Minden van rajta, ami jó és drága, csak éppen művészet nincsen, a világ minden kincséért sincs belőle egy csipetnyi sem. Az egész épület egy izléstelen tömeg, amely a maga görögtüzes tarkaságában reafekszik a térre és kaczagást, vagy boszorkodást vált ki a vele szembekerülőből, kinek-kinek a temperamentuma szerint, de az architektúrához, az építőművészetéhez nincsen semmi köze. Ilyen a mi szerencsénk! A régi szemölcsöt leoperáltuk és nőtt a helyébe egy sokkal utálatosabb másik, az ócska holmit elhajigáltuk és kaptunk

helyette egy talmi drágakövet, — a párisi ház helyén fel-
nőtt a pesti ház.

Nagyon félek, hogy a pesti ház nemsokára fogalommá válik, még pedig olyan fogalommá, amelyet nem a leg-hizelgőbb jelzők kíséretében fog emlegetni az építés jövő történetirója. Mert Budapesten egyre építenek, az emberek már aludni sem tudnak az építő tótok zagyva lármája miatt; minden második ház helyén óriási létrák ágaskodnak az égnek, az utcáinkon csupa malter és téglapor, a házak máról-holnapra nőnek ki a földből és egyre izléstelenebbek, egyre boszantóbbak, sokszor egyenesen botrányosak. Csak tessék egy rövid sétát tenni bármelyik kerületben és ki-ki elvéheti a zsebkendőjét; azon a látványon, amelyet a legujabb magyar architektúra nyújt, minden szégyenkezés nélkül szabad sirni. Itt »szecsessziós« házak épülnek, zöldek, meg sárgák, a malterbe belerajzolt sablonokkal, gipszből formált allegorikus emberszörnyekkel, változatos formájú kupolákkal, amelyeknek nincsen semmi értelmük, hasas erkélyekkel, amelyek alatt az agyonnyomás félelmében suhanhat csak el az ember, a leghihe-
tetlenebb architektónikus lehetetlenségekkel, amelyek kiáltó ostobasággal fojtogatják az izlést és a logikus építészeti gondolkodást. Itt most ujabban minél több utcai lakás kreálása céljából egyenruházott sikátorokat építenek, kettévágnak egy házat, mint egy nagy darab lyukacsos sajtot és a nyomában támadt résen szédülő fejjel, az ürességtől, az egyhangúság és unalom ridegségétől támolyogva kóborol a szerencsétlen halandó, aki beletévedt ezekbe a labirintusokba és nem tudja, mikor éri a végüket. Szóval: itt egy város épül a szemünk előtt, amely annyira izléstelen és művészietlen, hogy undor lesz benne lakni.

Értsük meg jól: mi nem azt akarjuk, hogy a budapesti építészek egyszerre megoldják a modern bérház problémáját, ennyit nem merünk akarni. De valami akarást szeretnénk látni, becsületes művészi törekvéseket, amelyekben ha nem is az eredmény, de legalább a szubjektív szándék tisztelgetreméltó és örvendetes. És mindennél fontosabbnak tartjuk, hogy ambiciózus magyar építőművészek a tehetségük teljes erejét fektessék bele abba a sok épületbe, amely most gombamódra szaporodik el a régi romok helyén. Végre is itt nem egy máról-holnapra eltűnő jelenségről van szó, nem egy képről vagy szoborról, amelyet az utánunk jövő, jobbjelű kor egyszerűen félredob, hanem épületekről, amelyek évtizedek számára épülnek, sőt mi több, arról, hogy Budapest külső képe ilyenképpen sok-sok időre teljesen el lesz éktelenítve. Idáig sem volt valami dicső, Múther példának okáért azonnal a paprikát emlegette, amikor a pesti utcák jutottak az eszébe, de ez még semmi: a jövő esztétikusának öntudatában még sokkal kellemetlenebb asszociációkat fog életre kelteni az az ostoba parvenü-város, amelynek megszületésénél jelenleg a magyar indolencia bábáskodik. A magyar építésznek minden erejüket harcba kellene vinniök, hogy ennek a jogos vélekedésnek elébe kerüljenek és méltóan oldják meg azt a gyönyörű feladatot, amelyet éppen az ő számukra tartogatott a szerencse: Budapest ujjaépítését. Könnyű volna a feladatuk, mert éppen az építész a közönség, illetve az építető nembánomsága folytán azt tehetné, amit akar s úgy dolgozhatna, amint művészi meggyőződése diktálja. Azonban mi történik? Ezek a burokból született emberek ahelyett, hogy megbecsülnék a szerencséjüket, teljesen megfélemlenek arról, hogy az ő mesterségüknek is van valami köze a művészethez és minden meggyőződés hiányában mindenfajta architektónikus törekvés legutolsó, korcs szülöttjévé degradálják a pesti házat.

Am ha az építészekben nincsen annyi ambíció, hogy a művész szemével tekintsék a munkájukat és trükkök helyett tiszta artisztikus törekvésekkel dolgozzanak, meg kellene reá tanítani őket. És ez az, ami a magyar tudo-

mányból, irodalomból, zsurnalisztikából ugyyszólván teljesen hiányzik: az építőművészeti kritika. Piktör, ha képét fest, szobrász, ha kiállítja az alkotását; költő, író, színész, muzsikás, szóval mindenfajta művészember; ha produkciójával a nyilvánosság elé lép, alá kell hogy vesse magát a kritika sokszor bizony igen kemény mérlegelésének, az építész azonban teljesen szabadon, minden művészi felelősség nélkül dolgozik és nem ad számot másnak, mint legfeljebb a közigazgatási és közegészségügyi hatóságnak. Tulajdonképpen hogy jut az építész, akinek mestersége a képzőművészetnek éppen legnevezetesebb faja, ehhez az indokolatlan előnyhöz? Nem tudjuk, de hogy mi ennek a következménye, azt láttuk. És azt hiszszük, hogy ezeknek a balkáni állapotoknak a megváltoztatása csakis egy kemény, pontos építészeti kritikai itélőszék felállításával lehetséges. Nem elméleti cikkek kellene, amelyek a magyar architektúra hanyatlásán keseregnek, nem is alkalmi bírálatok, amelyek minden félesztendőben egy nevezetesebb középületre hirdetett pályázat nyomán íródna meg, hanem állandó, lelkiismeretes ellenőrzés, amely szemmeltartja az épülő házakat és esetről-esetre kipellengérezzi azokat, akik nemtörődömségükkel, vagy impotenciájukkal egy-egy újabb szegényfolttal éktelenítik el a magyar architektúra ábrázatát. A magyar kritikának a legteljesebb joga van erre az ellenőrzésre, sőt kötelessége, mert Budapest jövő szépségét óvja meg vele s egyszersmind megoltalmazza a magyar művészet becsületét. Ha reá mutat azokra az alkotásokra, amelyek durva művésziatlenségükkel reafeküsznek az izlésre s viszont megjelölik azokat is, amelyekből művészi készség és becsületes törekvés csillámlik elő, akkor talán meg lehet állítani a romlást. A publikum nem fogja bedugni a fülét a felvilágosító szó előtt s meg vagyok róla győződve, hogy akkor a pesti házak is rövidesen arra a megérdemelt sorsra jutnak, amely néhány hónappal ezelőtt a párisi házat érte.

Jean Preux.

IRODALOM.

Confession.

I.

Ez az a banális könyvczim, amely örökre érdekelni fogja az embereket. Rousseau idejében csak olyan mohón kapott rajta a világ, mint mikor Musset vagy Verlaine írta oda a könyve homlokára s Ibsen levelei is csak azért lettek olyan kapósak, mert a közönség vallomásokat sejtett mögöttük. S bizonyára a legérdekesebb irodalomtörténet írná meg az, aki az írók szerelméről számolna be könyvében.

A közönségnek ez a sokszor kiméltetlen szenzációhajszolásba tévedő, indiszkrét vágya azonban több, mint egyszerű kíváncsiság. A tömeg ösztönével megérzi, hogy mindannak rugói, amit illedelmes és kimért sorokba szorítva kapott az írótól, ott vannak tul a könyvön, a verseken, az irodalmon, sőt magán az írón is, — az emberben. Tulajdonképpen tehát intuitive ráhibáz arra, amit az esztétikus cél tudatosan és unalmas értekezésekben iparkodik elérni: megkeresni, analizálni az író lelkét, megtalálni a kapcsolatot belső élete és munkái között. Csak természetesen ezek után, hogy elsősorban az író szerelmi élete az, ami leginkább számat tart a közönség érdeklődésére. Az írónak, a fejlettebb kulturájú és magasabbrendű szellemi életet élő embernek a nőhöz való viszonya is komplikáltabb, mint a tömegé s mivel épp az erotika az, ami egyik lényeges eredője minden művészetnek, ösztönszerűleg fordul az olvasó érdeklődése

mindazon momentum felé, ami az íróban a szerelemmel függ össze.

S csakugyan, ha ebből a szempontból kezdjük vizsgálat alá venni Petőfi, Musset, Baudelaire, vagy általában a legtöbb író és költő életét, sokkal közelebb jutunk hozzájuk, mint a legirodalomtörténetibb méltatások keresztül-rágása után. Mussetről George Sandnak egy szerelmes levele többet mond, mint maga Brunetiére a XIX. század francia lírájáról írott könyvében.

II.

A legtöbb írónál azt látjuk, hogy elsősorban nem a nőbe, hanem a hisztériába volt szerelmes. A nő két főtipusa közül a hisztérika érdeklődik mindig, a másik ha nem is közömbös előtte, de mindenesetre jelentéktelen szerepet visz az életében.

Az írás maga is bizonyos fokig feminin vonás s talán éppen ebben rejlik az író sajátos, szinte kivételes viszonyának oka a nőhöz. Nem véletlen, hogy az írók erkölcsi szabadabbak, — amint azt a polgári körökben szokták mondani — az erotika náluk többet jelent, mint másnál; magára az írásra tartozik. Hiszen csak természetes is, hogy az életnek egyik leghatalmasabb tényezője nem suhanhat át nyomtalanul afölött, amit az író mint énjének egy darabját szakít ki magából s vet papírra. A szerelem az írónak nemcsak érdekes élmény, sőt nemcsak téma, de ut önmagához, a maga és mások megismeréséhez: S éppen ezért rá nézve a szerelem igazi értéke annak megszűnésével kezdődik. Akkor válik ugyanis tudatossá mindaz a sok érzés-komplexum, amely addig határozatlanul összefolyt, egymásba olvadt benne.

A szerelem a legtöbbször a terhére van az írónak, mert mindig föléje kíván kerekedni s bizonyos fokig megbénítja. Csak ha elvesztette, akkor jut el igazi értékéhez. Szerelmes író nem írta még meg a szerelmet, csak olyan, aki szerelmes — volt.

Ez a Kőmives Kelemen tragikumja, akinek be kell falaznia az asszonyt, hogy a várat fölépíthesse...

De mi lesz azután, ha kész a vár? Itt kezdődik az író dilemmája, amelyben mindenképpen veszítenie kell: Kőmives Kelemen maga ugrik le a toronyból, Solness csak lebukott.

De egyformán belehal mind a kettő.

III.

A vallomások könyvét minden író megírta. A legtöbb a szeretőihez írott leveleiben s ezekben csak a szavak különböznek. A szerelem maga végeredményében egyforma marad, csak az lesz más, ami utána jön, az érzések és gondolatok áradata, amit felszínre hoz. Maupassant szerelmesleveleit, legalább azt, ami azokban igazán a szerelemre tartozik, megírhatta volna egy adótitus is. A szerelmes novelláit azonban még senkinek sem sikerült utánacsinálni.

Carpaccio.

HETI POSTA.

Dés. D. Végzetlenül sajnáljuk, hogy látogatásuk idejét nem jelezték előre. A nyár kizavart a falura, de szívesen vártuk volna a fővárosban, ha megérkezésük napjáról értesítették volna. Üdvözlét.

Szeged. N. Akihez levelét intézte, nincs a fővárosban, de elfoglaltsága különben sem engedné, hogy levélben válaszoljon. A versekről csak annyit, hogy biztató ígéretet látunk bennük a jövőre nézve.

Tempi passati. Levél meg.

Pécs. Elkészett. A Roxane fordítását még 1909 elején közöltük. Talán alkalmilag mást.

A szobor. Nem közölhető.

Opál. Nem az igaziakból való.

Budapest. Sz. M. Közöljük.

Vox. Az ilyenféle bölcseségeken rég túl van a világ.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Egy régi ipartelepről. Hazánk centralizációra törekvő vasuti politikája folytán a nagyobb iparvállalatok, melyek nincsenek helyhez kötve, a vidéki gyárirap rovására nagyobbára a fővárosba, vagy annak közelébe települtek s így szinte csodaszámba megy, ha egy vidéki városban, nevezetesen a felvidék fővárosában, Kassán már több mint 100 év óta virágzik és gyarapodik egy gyártelep, egy és ugyanazon család birtokában fíról-fíra szállva. A Haltenberger-féle ruhafestő- s vegytisztítógyárról van szó, mely a múlt évben ülte 100 éves fennállásának évfordulóját. Ezen gyár már gőzzel működött, a mikor még igen kevesen ismerték a gőz munkateljesítő képességét s azóta is folyton vezeti be e szakban az összes újításokat s ennek, valamint az ismert lelkiismeretes és szakszerű munkavezetésnek köszönheti ezen vállalat ily hosszú időn át való fennmaradását és fejlődését. Kíváncsinos volna, hogy ezen példán buzdulva, hazánkban, főképp a vidéken, számos ipartelep fejlődjék s prosperáljon s nem csupán e téren, de más iparágakban se legyünk a külföldre vagy Ausztriára szorulva.

Hajókirándulás Visegrádra és az Aldunára. A Budapestben időző vidéki közönség a legkellemesebben tölti el idejét, ha egy hajókirándulást tesz a gyönyörű fekvésű, történelmi emlékekben bővelkedő s Budapesttől alig néhány órányira fekvő Visegrádra. A hajó a pesti oldalon az Eötvös-téri kikötőből délelőtt 8.30 és délután 2.20-kor, a budai oldalon a Pálffy-téren levő kikötőből pedig 10 percczel később indul s a Margitsziget, továbbá a rómaiak által épített Aquincum romjai mellett elhaladva, a szentendrei sziget baloldali kisebb, kedvesebb, u. n. szentendrei Duna-ágban folytatja útját, a legkedveltebb kirándulási és nyaralóhelyeket érintve. A sziget utolsó állomása, Kisoroszi felett a két Duna-ág ismét egyesül s ezután a *Duna oly vadregényes részéhez jutunk*, mely a Rajnának bármely szakaszával kiállja a szembeállítást. Visegrádra értünk s a hajóról teljes pompájában látjuk és élvezhetjük elragadó képét. A hegyormon fenségesen pihenő váromok csak sejtetni engedik ama nagyszerű életet, mely valamikor Mátyás király, Nagy Lajos és az Anjouk idejében ottan lezajlott. A hegyoldalban azonnal szemünkbe ötlék Salamontornya, hol a nyughatatlan verű Salamon király volt elzárva, magasabban látjuk a tragikus véget ért Zách Klára vasból kovácsolt keresztjét; a visegrádi regényes berkekben kezdődött Mátyás király és Szép Ilonka szomorú végű idillje is. A menetdíj Budapestről Visegrádra és vissza (menettérti jegy) I. osztályon való utazásra 2 korona.

Európának legnagyobb, legfényesebb viziútja, ahol az idegenek ezrei is megfordulnak, a Dunának u. n. **aldunai szakasza**, a Kazánszoros-Vaskapu vidéke, a Kis- és Nagykazán vadregényes szirtfalaival, világhírű zuhatagsorozatával mely a Rajnának annyira magasztalt és keresett Bingen-Coblentz szakaszát is tulszárnyalja. A Duna közepéből kimeredő Babakaj és Bivoli sziklák az Izlás, Grében, Dojko, Kozla, Kis- és Nagy-Tachtália és Juo zuhatagok, a Nagy-Sterbeo, Nagy-Sucaru, Kis-Sterbeo, Kis-Sucaru s a Kazánszorosnak egyéb hegy-óriásai és sziklaképződményei, a Veterani, Ponyikovai és Denevér barlangok, a történelmi nevezetességű váromok (Szendrő, Galambóc, Szent László vára stb.) a természetnek mindmennyi csodás alkotásai, a melyek lélekemelő, felejthetetlen képet nyújtanak. Az Alduna megtekintésére az utazás Budapestről vasutal és pedig háromféleképpen: Zimonyig, Báziasig, vagy Orsováig történhetik, s innét folytatjuk az utat a Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság modern berendezésű természetesén. Hetenként három járat van és pedig Zimonyból és Báziasról Orsovára minden vasárnap, kedden és pénteken, Orsováról Bázias-Zimonyba minden hétfőn, csütörtökön és szombaton. Budapestről vasutal előtte való napon kell indulni. Zimonyba este érkezve, azonnal hajóba lehet szállani s az éjszakát ott tölteni. Budapestről kiinduló menettérti jegyek ára: a) Zimony—Orsován át, vagy megfordítva I. osztály 54.80 K; II. osztály (hajón I. oszt.) 39.60 K; b) Bázias—Orsován át és megfordítva I. osztály 53.50 K; II. osztály 37.50 K. E jegyek — esetleges herkulesfürdői érvényességgel egybekapcsolva — 30 napi érvényességgel bírnak. Különféle nyelvű ismertető füzeteket a Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság igazgatósága kívánatra díjmentesen küld.